

Bűvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi havilap

2019. december – XVIII. évfolyam 12. szám

Ára: 560 Ft

*Nincs lágyabb, mint a víz,
mégis a köveket kivájja:
nincs külön nála.*

Lao-ce: Az út és erény könyve,
részlet

Város a völgyben **4**
Lukáts János írása

Karácsonyi
történet **7**
Petrozsényi Nagy Pál
elbeszélése

Életet okolva **8**
Kaiser László
verse

Turistaszalámi,
forralt bor **11**
Ádám Tamás
regényrészlete

Bartók Béla és
Adnan Saygun **15**
Tusnády László
dolgozata

Karácsony **19**
Farkas Judit
novellája

Apámról **21**
Tatjana Tolsztaja
novellája

ANYA GYERMEKÉVEL
Gera Katalin alkotása – CsB fotó

Karácsonyi ünnepkör

Szent hagyományok, szokások, jeles napok

A karácsonyi időszak ünnepeink, szokásaink terén a leggazdagabb és legváltozatosabb. Sokrétűségük annak köszönhető, hogy a magyarság nagy részben megtartotta ősi szokásait, hitvilágának számos elemét, és összeolvasztotta a vallásos ünnepekkel. Ezért az egyházi ünnepek szokásainak megértéséhez okvetlenül szükséges az ősi hagyományvilág kutatása.

A nép életében télen volt a legkevesebb a munka. A nehéz tavaszi, nyári és őszi munka után az emberek megpihenhettek télen. Ezért ennek az időszaknak jókedvű ünnepei tették változatossá életüket, és adtak erőt az eljövendő farszto munkához.

A karácsonyi ünnepkör jellege főként évkezdő. Katalin napjától, illetve már Márton-naptól kezdve sok szokás a téli napfordulat, illetve az új év közeledtére figyelmeztet. Meg kell említeni, hogy Magyarországon a XVI. századig karácsony volt az újév első napja. Miután 1691-ben január elsejére rögzítették új év napját, sok karácsonyi szokás átkerült erre a napra. Ezzel magyarázható, hogy mindkét ünnepen sok egyforma szokás járja. Mindkét napon igyekeznek kellemes, vidám dolgokat cselekedni, mert a néphit szerint ezek megisméltódnak az év folyamán.

Az ajándékosztás már a középkorban is újév napján történt, hogy jól kezdődjön az év. Mind a mai napig szokásban van egyes magyarok között, hogy nagykarácsony és kiskarácsony napján is megajándékozzák egymást. Manapság a karácsonyi ünnepkör Szent Andrással kezdődik. Advent négy vasárnapra szűkült.

Régen mi, magyarok Szent Mártonnal indítottuk adventet, a karácsonyra való bensőséges készülődést. Rajtunk kívül csak a gallok, vagyis a Franciaország Galliának nevezett területén élők követték advent 42 napos időszakának szokását.

Advent

*Harmatozzatok, égi magasok!
Téged vár epedve a halandók lelke.
Jöjj el, édes Üdvözítőnk!*

Jézusvárás ideje, előkészületi idő. A hajdan Szent Mártonnal (november 11.) kezdődő „odaadó és örömteli várakozás” napjainkra négy hétre szűkült és Szent András napjával (november 30.) indul.

Advent és egyben az egyházi év kezdetét régen – néhol még ma is – éjféλι harangszóval jelezték. Ettől kezdve tilos volt minden hangos, zenés mulatozás. A lányok és asszonyok fekete vagy sötét színű ruhában jártak templomba. A vallásos emberek szigorú böjtöt tartanak. A rorátékat, hideg, hajnali misét angyali vagy aranyos misének is hívták, és Szűz Mária

*A kör (koszorú) az örökkévalóság
jelképe volt, és a varázserő is,
amely nem törik meg, nem múlik el.*

tiszteletére ajánlották. Szép szokás volt egyes helyeken, hogy: „Minden hajnalon jóval napkelte előtt kicsi gyerekek járták végig az utcákat, a még szűzek, akik a régiek hitében Isten tenyerén éltek, az »angyalok«. Csengővel ébresztettek mindenkit, s az emberek hajnali misére mentek; a családok együtt, a karonülő apróság csakúgy, mint a vén – s énekeltek; csak a nagyon beteg vagy a tűz őrzője maradt otthon. Leheletük és hitük, imamalmos áhítatuk melegítette be a kőhideg templomot; ott várták meg a reggelt, a fölkelő napot, egyetlen óhajtássá válva” (Molnár V. József).

A koszorú az ősi időkből származó varázskör jelképe. Koszorút fontak az emberek szalmából, fűzfavesszőből vagy zöld fenyőágakból, és vörös meg arany színű szalagokkal dí-

szítették. A zöld a termés színe volt, a piros az életé, a sárga és az arany a fényé. A kör (koszorú) az örökkévalóság jelképe volt, és a varázserő is, amely nem törik meg, nem múlik el. Azt tartották, hogy az ilyen szent koszorúkkal minden gonosz szellem elől el lehet zárni a házat. Sok templom és otthon díszte az adventi koszorú: a vízszintesen felfüggesztett fenyőágfonat négy gyertyával. A négy gyertya a Megváltóra várás 4000 évét jelképezi (bajorországi hagyomány szerint). Az adventi koszorú németektől átvett szokás.

„Az adventi koszorú »feltalálója« a Hamburgban élő Johann Hinrich Wichern (1808–1881) evangélikus lekipásztor. A külvárosban vett egy házat csavargó, elhagyatott, árva fiúknak. Ezek a fiúk voltak az elsők, akik 1839-ben adventi koszorút láttak. Az első adventi koszorú egy fakeresztből állott, amelynek négy végére egy-egy gyertyát tett a lelkész. Ezeket aztán advent egy-egy vasárnapján meggyújtotta. A koszorú körül pedig összegyűltek a fiúk, imádkoztak, énekeltek. A következő években a fakeresztre (koszorúra) fenyőfaágakat erősítettek, és a hétköznapokat jelképezendő a négy nagyobb gyertya közé több kisebbet helyeztek. Így lett a koszorú fénye egyre erősebb, és így vált egyre inkább szemmel láthatóbbá a karácsony, Jézus Krisztus születése ünnepének közeledte.” (Ft. Dr. Tempfli Imre, stuttgarti magyar pap)

A német evangélikus házakban, templomokban meghonosodott szokást a katolikusok 1925-től vették át. Mára elterjedt a keresztény világban.

„Az adventi koszorúk többségének szerkezete kör-kereszt volt, fűzfaágakból fonták, feszítették, s öröközölddel »öltöztették föl«, igen sok helyen lucfenyő ágaival. Ahol a négy-négy vesszőből álló kereszt-szárak a koszorú fonatába bújnak, oda került a négy méhviaszgyertya; a keresztelés helyén, ahol egymáson átfonták a vesszőket, a csipkebogó (néhány helyen a fagyöngy), amely tele-pirosával Jézust idézte meg. A kör-kereszt az ősidők óta ismert rítuszszervező forma, amely minden gyerekkel vele születő »tudás«, az advent első vasárnapján rítust tevő ember lelkét rendezte, kedvét a majdani születésre tájolta. A kör – egyebek között – a fényt óhajtó örök anyaölet idézte meg számára, Boldogasszony ölet, a kereszt pedig a benne megfogadó, s belőle világra születő Igét. A koszorút számos vidékünkön ebéd után készítette el a család, az asztalt körbeállva, imádkozva és énekelve. Hagyták, hogy

»bemenjen« a hajlékba a sötétség, hogy körbeöleljen mindeneket, csak a körben állók, a hites emberek arca »világított« (mondják, a rossz, rendetlen életű embernek sötét arca van); aztán meggyújtották az első gyertyát, élő fénye fokozatosan a sarkok felé »úzte« a sötétséget, árnyékokat mozgatva a falon; a lélek megmozdult (a régi ember számára az árnyék a lelket idézte meg), mert »íme megszületett!« A karácsonyi születést játszották ekképpen el.” (Molnár V. József)

Figyelemre méltó, hogy a Németországból származó adventi koszorúnak milyen mély tartalmat adott a magyar. Adventkor az eladósorban levő lány a hajnali misére való első harangzóskor a harang köteléből három darabot tépett, amit hajfonó pántlikájában hordott, hogy farsangkor sok kísérője legyen.

Erdélyben volt szokás, hogy a hajnali mise idejére az összes ajtót és ablakot zárva kellett tartani, mivel ilyenkor a boszorkányok állati alakot öltenek, házakba, ólakba igyekeznek bejutni, s ott rontást okozni. Salgótarján környékén azt tartották, hogy tüzes emberek jártak, kiknek a szájából tűz áradt. Az ilyen tüzes emberek ellen a néphit szerint olvasóval (rózsa-fűzér) lehetett védekezni.

A gyermekek boldogan várják Jézuska érkezését. A napokat az adventi naptár segítségével számolják. December elsejétől szentestéig naponta nyitnak ki rajta egy-egy ablakot. Az utolsóban a Szent Család jelenik meg.

Minden Advent kegyelem: vétkem jóvátehetem.
Minden Advent irgalom: Isten úr a viharon.
Minden Advent érkezés: átölel egy drága kéz.
Minden Advent alkalom: győzhetsz saját magadon!
Minden Advent ítélet: így kellene, s így élek!
Minden Advent remegés: Isten felé epedés!
Minden Advent ima is: Uram, fogadj be ma is!
Minden Advent szeretet: Betlehembe vezetett.
Köszönd meg hát a csodát: A Világ karácsonyát!

(Ürögdi Ferenc)

KERKAYNÉ MACZKY EMESE

Kárpáti Kamil

Kis vers karácsony táján

Atnézhetsz-e az ablakon,
ha jégvirággal van tele?
Kórusban szól sok kis majom:
„Átnézni rajta? Csak mese!”

Hát lehunyt szemmel láthatsz-e?
„Nem én – nevetnek –, még te sem!
Nem látszik úgy a lámpa se!”
S illegnek csak fölnyesen.

Bújtál-e kedvenc zugodba
egyedül, de mégsem magad?
„Ha egyszer: egy – csak egy!”, zsongja,
s szétugrik a majomcsapat.

Pedig a jégvirágszirom
félrehajolva utat nyit!
És át lezárt pilláidon
a nyárban láthatsz valakit!

S hiába egy: csak egy – kedvenc
zugodban térdén lovagolsz.
Ugróiskolába lebbensz.
Virágért földig lehajolsz.

Babáid szenderegnek mind.
Télen úgysem nyílhat virág.
Bár rosszcson szél süvöltget kint:
nincs maga, ki magába lát.

LUKÁTS JÁNOS

Város a völgyben

Pompás, őszi tájban röppen velem a panorámabusz. Mintha vitorlás hajó lebbenne a két hegylánc között a völgyben. Az utazónak különös gondolatai támadnak – a városról, ahová megérkezni szándékozik, az emberről, akinek az emlékéét fölkeresni vágya, de leginkább a múlt időről, amely duzzad és dagad körülötte, és amelyet legalább egy röpke nap idejére megragadni készül. Azon is töpreng, hogy egy város él-e olyan harmonikus életet, mint a benne lakók, egymásra épülnek-e, megmaradnak-e évtizedei. És az ember? Bele tud-e nőni egy városba, vagy éppen kiszakadni képes-e belőle – a teste-lelke sérülése nélkül. Végül megállapítja az utazó, hogy az ország egyik legszebb fekvésű városa felé robog, amelyet gyakran „a völgyben élő város” néven emlegetnek.

Mintha nem is egy, de több város nézne egymással farkasszemet, vagy fordítana hátat egymásnak. Városrészek – részvárosok. A Város hosszú, úgy kanyarog, ahogy a völgy fordul. Kisebb gyárak – nagyobbak, működő üzemek – megszűntek. Körülöttük egyen-házás, kiskertes telepecskék – ezek még a régi időket őrzik. Foghíjak, pompázó villacsodák.

Mintha nem is egy, de több város nézne egymással farkasszemet, vagy fordítana hátat egymásnak.

Aztán egyszerre nagyváros. Óriásváros, megalopolisz, ugye, így hívják? Toronyházak versengenek, tizensok emeletesek. Saktáblaformán, fehérek – tarkák. És „lefektetett toronyházak”, négy-öt saroknyi hosszúak, „mindössze” hat-nyolc emelet magasak, de az első szinten végtelen balkonsor vonul végig. Amióta a Várost nagyvárossá nyilvánították, itt áll, itt hever a bizonyíték. Szögletes, minden szögletes, az oldalfal is, a lapos tető is. Derékszög, fegyelem, egyformaság, sokféle egyformaság. A városközpont, a főtér... A főterek, füzérben négy-öt főtér, aki nem járatos a Városban, meg nem különbözteti őket. Talán a parkok fái, virágmintái másfélék. Szökőkút, csobogó. Ezt a városközpontot a Hurrá-korszak alkotta: Teremtünk nagyvárost a kisvárosból, de máról holnapra! Így sikerült, valóban nagyváros lett, ilyen.

Aztán a művészek összefogtak, ha a város szögletes falak és tornyok halmaza, tegyük közéjük szobrokat, kézzel megtapinthatót, akire föltekinthet a városlakó, az utazó. Költöket, a festőt, amint kezében macskát tart, miközben önmaga arc-él-szobrát nézi. Báthori fejedelmet, a „Tereferéllőket” vagy, ahogy a zene akkordjait mondjuk el – bronzba öntve. Van, amelyiket rögtön megtalálom, van, amelyik mellett többször is elmegyek. A Múzeum kilátópontján Széchenyi áll, oldalánál talán szívós gyökér, talán maga az indulat indázik.

A középső főtér közepén egy partizán magasodik, régi idők figurája, puskáját az égre emeli, mintha elszállt volna fölötte az idő. Én egy másik szobrot keresek...

Több mint hatvan éve jártam itt először, legutóbb, anyámmal. Apámat látogattuk meg, nem akarta, hogy lássuk, hogyan él ebben a városban. Akkor már negyedik éve bolyongott az országban, száműzetésben. Jogászi állásából még 52-ben kiparancsolták, lefokozták és vidékre utasították: „*Ne próbáljon többet Budapesten állást keresni!*” – fűzték hozzá „szóbelileg”. Négy év alatt a Város volt a negyedik város, ahol dolgozhatott. Kéthetenként utazott haza, egy-egy napra, akkor még a szombat is munkanap volt. A család odahaza aggódott érte, anyám rettegett. Apám hitvány albérletekben (vagy inkább alj-bérletekben) húzta meg magát. A Város fölött egy silány lakás átjáró szobájában töltötte napjait. Könyveit az ágy alá rejtette, a háziak kinézték a papírhalmot. A szoba ablakából festői kép tárult a Városra és a környező várromokra. Nem örült látogatásunknak, lekísért a következő vonathoz, és továbbra is kéthetenként láttuk.

Megnézném a templomot, csinos dombon áll, fasoros utcák övezik. De most renoválják, nagyban folyik a munka, új korlát, új lépcső is készül hozzá. Helyette a Múzeumot választom. A központ kockaóriásai közül kiválik az egyetlen épület, amelyik nem szögletes, négy sarkát lekerekítették. Különös város, a Városháza és a Múzeum közös magaslaton áll, szellős udvart zár körül, a közigazgatás és a kultúra látványos kézfogása. Fél tizenkettő, ma én vagyok az első látogató. A helytörténeti gyűjtemény elsősorban a Város gyáripari-bányászati múltjára helyezi a hangsúlyt. Vénéséges épület- és raktárfotók. Munkáscsoportok, tisztességesen „beállnak”, kézben a szerzőm, százötven-száz év előtti képek. Aztán a gyártulajdonosok arcai: a „kapitalisták”. A fejlődés iránya: a „történelem futószalagja”, a városépítés állomásai.

Nem kiállításra, inkább megőrzésre szolgál: két megyebeli klasszikus hagyatéka-dokumentációja jobbára a kutatókat segíti – bár mindkettőjük szülőhelye ma kívül esik Magyarország területén. A képzőművészeti gyűjtemény tudatos, évtizedes gyűjtőmunka eredménye, „magánadakozás”, a XX. századi magyar pikktúra páratlan tárháza, méltó társa az országos „nagy” galériáknak. Kétszer kell a termet körbejárni, és közel lehet hajolni a képekhez. A „múzeumiak” panaszoik, hogy a gyűjteményt „a falakon kívül” alig ismerik, sem a szakma, sem az ország, de még a Város lakói sem tudnak róla igazán. Kár...

Az üvegyűjtemény a már korábban megszűnt üvegyár teljes készletét és raktárállományát tartalmazza, és tartja rendben. Az anyag csodája, a színek tobzódása, az emberi türelem és találékonyság bizonyítékai sorakoznak százzámra a tárlókban. Gondolatban választok magamnak vázát, azután inkább csészét, aztán pecsenyéstálat, aztán belezavarodom a látványba.

A „múzeumiak” látják érdeklődésemet, mosolyognak, és ajánlják: – A bányát, a Bányamúzeumot okvetlenül...! Arra, meg fogja találni. – Fantáziamozgató ajánlat a más-városinak, a könyvbarátnak. A vasút túloldalán fölnezek a Város fölött

pipiskedő domboldalra, valahol ott lakott apám, onnan botorkált le reggelenként, oda húzódott vissza este. Vajon járt a Múzeumban? A festészetért rajongott, az üvegyűjtemény idegen volt számára, a bányától bizonyára irtózott volna. Bár ki tudja! Vagy a bánya akkor még bánya volt, nem múzeum? Most megnézem őhelyette is.

Hárman voltak a fővárosból kiebrudaltak: Zoltán, a főkönyvelő és két jogász: László (nekem Laci bácsi) és Ákos, apám. Azon a héten már kedd este feszülten figyelték a rádiót, szerdán csak munkanap volt, munka nem. Bizalmasan és bizalmatlanul hallgatták a helybelieket. A munkásosztály városa, kontra gyanús értelmiségiek. Vagy, hogy is volt ez? Demonstráció, zavargás, felkelés vagy nevezzük nevén: forradalom. Aztán a rádió: ellenforradalom. Akinek telefonja volt, most nagy úr volt. A Város messze esett a fővárostól, és ki tudja, kiben mi lakik. Őrlődni – szörnyűség, és másokkal együtt őrlődni sem egyszerű. Elejtett és elharapott szavak: „Szegény pestiek...” és „Könnyű maguknak, pestieknek!” – És csütörtökön, délben a sortűz híre a Parlamentnél. A bizonytalanság robbanásig feszült bennük: – Haza! Azonnal, a család, az otthon. Itt nem tovább. – Már nem voltak fiatalok, még nem voltak öregek. A rádióban: „Piros a vér a pesti utcán...”. Másnap reggel elindultak haza. Vonat nem járt, a vállalati kocsit nem adták, a stoppolást röstelték volna. Gyalog... Péntek estére értek a

vasúti fővonalhoz. Az állomás tele a vonatra várakozó szorongókkal, batyuzókkal. És szovjet katonákkal, akik részegek és szomjasak voltak, géppisztolyt árultak fillérekért, vodkára kellett. Apámék nem vettek szovjet géppisztolyt. Egy sarokpadon ültek hárman, örködték és aludtak felváltva másnap reggelig. Tehervonat jött, megrohanták, fölfértek, apám talán még életében nem utazott tehervonaton. Szombat délre ott-hon voltak. Őszi falevél zörgött a pesti utcán.

Lelkes vezető vezet, fejemre sisakot parancsol. A bánya hossza hetvenkét kilométer volt, ebből ma háromszáz méter járható. Lejtősakna a sötétbe, a hűvösbe, a föld mélyébe. Fekete szénfal, nyirkos ácsolat, lábunk alatt sínek, a csillének való. Meghökkenően emberszerű figurák: élt-volt emberek – mondja vezetőm –, róluk mintázták a térdelő, földön fekvő vagy támaszkodó figurákat. Fényképről, rajz után, igazi bányászruhában, mondja a hajdan voltak neveit: magyar, tót, német nevek – bányászok. Kezükben rövid szárú csákány, lapát. És lovak, bányalovak, elképesztően élethűek, „ló méretűek”, nem pónik. Itt dolgozni kellett a lónak is. És csillék, egy csille tele szénnel – egy tonna (átszámítom: az ezer kiló), egy ló hat-hét csillét húzott egyszerre. – Vonszolt! – mondom magamban. A ló társ volt, személyes ismerős. És a patkány is, az a vízvezélyt jelezte, a bányász becsben tartotta a patkányt. És volt madár is, kalitkában, az pedig a bányalég-szivárgást jelezte – a halálával. A bánya, a bányász és társai: emberek, állatok, csillék. Az alig egy-hatvanas földembe háromszor vágom bele életmentő sisakomat. Az egyik púpozott csilléből kiemelek egy ötdekes széndarabot, talán évmilliók óta vár rám, és ezzel is kisebb lesz a teher azon, aki húzza a csillét: a haty-tüfűhár bányalovon.

Aztán napfényes, szép őszi délután. Valamilyik főtér bőrpamplagos presszójában pompás kávét kapok: feketekávét. Zsebemben megtapogatom szénzsákmányomat. Aztán a főutcán dél felé indulok, a hely, amelyet keresek, a Megyeház tér, de van másik neve is: egy dátum. Megtalálom, a tér közepes méretű, az út túloldalán a megyeháza, előtte ma tágas parkoló, régen – ki tudja. A tér közepén szobor, emlékmű. Előbb az emeletnél magasabb betontömböt veszem észre, riasztó monstrum, fenyegető felkiáltójel. Szemben vele Jézus, aki leszállt a keresztről. Vékony és meggyötört, testét ruha alig takarja, két karját kitarja, szembemegy a mozdíthatatlan betonszikkal. Hogy félretolja az útból, hogy magához ölelje? Hogy pusztá kézzel, hogy a harmadnapra feltámadott erejével elhárítsa a jövő útjából?

Ezen a téren – úgy beszélnek – majd négyezer ember gyűlt össze azon a decemberi napon. Jobbára nők, gyerekek, férfiak és apáik érdekében. A fogvatartottak szabadon bocsátásáért gyűltek össze. Velük szemben fegyveresek, magyarországiak és megszállók, akiket „hívtak magyarok ellen segítségül”. A rádióban már elhangzott a vészjósoló fenyegetés: „Mától kezdve lövünk!” Talán a Város lakói tudják (talán ma már tudják), hogy valójában mi is történt azon a napon az (akkor még Megyeháza) téren. Nem a legendát, nem a bizonytalant. Bár a legenda tovább él, mint a valóság, és idővel átszínezi a szóbeszédet. Hanggránát robbant a tömegben, sortűz volt rá a válasz, magyarországi fegyveresektől és megszállóktól. A menekülők a hátukba kapták a golyót, a vér felfröcskölt a házfalakra, a faágakra, a padokra, a gyermekhomokozó szegletkövére. A holtak számát közel félszázra becsülik, a sebesülteket a sokszorosára. A szóbeszéd úgy tudja, hogy akik kórházba

A salgótarjáni sortűz áldozatainak emlékműve
Szabó Tamás alkotása – a szerző felvétele

szállítás után haltak meg, őket nem számították a sortűz áldozatai közé.

A rövid életű szabadság napjai és a hosszadalmas munkaszünet hetei után apám december második hetében tért vissza a Városba. A vonaton, az állomáson, az utcákon néma csend és rémület fogadta. Egy vasutast kérdezett, az csak annyit szolt: „Tegnap...” – és mutatott tétován a Megyeház tér felé. Apám a tér sarkáig ment, a vér még ott száradt a tér kövein, sem a fegyveresek, sem a nyomeltűntetők nem nézték jó szemmel az idegent. Apám visszabotorkált az állomásig, az első vonattal hazautazott, üres vonaton, üres kocsiiban. Nem ment be a munkahelyére, másnap postán küldte el a felmondását.

Januártól már az ország másik végén dolgozott, ugyanolyan száműzetésben, de életben, egy iszonyú megrázkódtatás emlékével. Lábát nem tette többet szülőmegyéje székvárosának földjére.

Még fölászom a Kálváriára, meredek út kígyózik a kavicsos domboldalon. A Város kibontakozik, felülről látni a kockák és téglák szögleteit, a jobbára lapos tetőket. A járművek sürgölődő házieb méretűnek tünnek, a járókelők talán hangyáknak. Százötven év, jó öt nemzedék, aki megéli, még ismerhette nagyszülőjét és unokáját, van mit elmesélni, van mit meghallgatni. És élni, megélni mindezt a Városban, amely megbújik a völgyben.

Saitos Lajos versei

A születés másnapján

Betlehemnek mezeje
még ködben áll
a születés másnapján
hajnalok hajnalán
ám ama befogadó
hajlékban, istállóban
Mária már szoptat
József se tétlen
éppen farigcsál
míg cuppog a tej
a kisdéd pici száján
mit sem sejtéssel
hogy léssen tanító
majdan szabadító –
Mária meg boldog
az ács is hálás a maga
módján míg csendben
kárhoztatja a fennvalót
s lesz a fából bölcső
a bölcsőből kereszt
keresztből léleknek orsó –
testnek koporsó...

Találkozás

Harmadik típusú
találkozás Istennel
amikor tényleg
találkozol Teremtőddel
csak nem ismered föl
mert ember-
fiának öltözött...!

Madonna – Aknay Tibor fotója

PETROZSÉNYI NAGY PÁL

Karácsonyi történet

Cingár, egérképű fiatalember volt. Amúgy csendes, jámbor műszerész, aki sok más fiattól eltérően sohasem lázongott. Ez pedig nagy szó, mert Ceaușescu elnök impériumában már nemcsak a fiatalság, hanem az egész ország csikorgatta fogát dühében. Magyarán rityegett-rottyogott, na nem, mint a tűzhányók, csak úgy pianóban, mint a puliszka, mely legfeljebb pukkan, de sohasem robban, ugyebár.

1987. december elsején dermesztő hidegre ébredt a városka. Olyan kegyetlenül fúj a szél, hogy csak az merészkedett az utcára, akinek halaszthatatlan dolga volt. Gyulai mester és fia, Aladár aznap egy ágyba feküdtek le aludni, így melegítvén egymást, ugyanis a lakásban nem lehetett több nyolc foknál.

*Olyan kegyetlenül fúj a szél,
hogy csak az merészkedett az utcára,
akinek halaszthatatlan dolga volt.*

– De jó azoknak, akik nem függnek semmiféle központi fűtéstől – sóhajtott fel a csontos arcú, kopaszodó családfő. – Csak bedurrantanak a kályhába, és füttyölnek a világra.

– Hát szerezzünk be mi is egy dobkályhát – ajánlotta Aladár.

– A fűtőt meg vezessük ki az ablakon.

– Áá! Nem engedi a házi szabályzat. Hogy a mennykő ütne ebbe az egész rohadt rendszerbe!

– Halkabban, apa, halkabban, nehogy a szomszédok meghallják! – rémüldözött a műszerész.

Mástól, például poloskától nem tartott, mert a szobában, biztos, ami biztos, a telefontól a falakig minden zezzugot átvizsgált. No, de a falak. Azok is olyan vékonyak, hogy minden hangosabb szó áthallik.

– Felőlem! Ó, de elegendem van már ebből a Suszterből! Bezzeg Magyarban... Pedig ott is ezt a kurva szocializmust építik, nekik is van egy Kádárjuk, és adósságuk is temérdek. Mégsem kell senkinek sem fáznia, nem vezették be a jegyrendszert, és villany ég valamennyi házban, üzletben.

– Ez van. Hiszen tudod, az adósság... De majd csak ezt is kifizetjük egyszer, és építhetjük tovább nyugodtan a szocializmust, mint azelőtt.

– Nyugodtan? A szocializmust?

– Mi mást? Mindenki azzal főz, amivel tud. Ha málélisztje van, azzal, ha nincs, még azzal sem, a többi már csak attól függ, ki milyen rutinnal készíti el a vacsoráját, ebédjét.

Tiszta anyja – állapította meg az apa magában. Az sem morgott soha semmiért, akármennyire is bántották, ő mindig mindenkit megértett. Szívből, könnyörületből, vagy egyszerűen csak félt az istenadta? Igazából soha sem értette, mint

ahogy Alival sincs teljesen tisztában, nyuszi-e a fia vagy csupán egy óvatos, józanul mérlegelő műszerész.

– Na, aludjunk! Még csak azt akarom mondani, hogy holnap később jövök haza, mint egyébkor.

– Mert?

– Nyugdíjba megy a párttitkár, akinek a tiszteletére nagy bankettet rendezünk.

Másnap estefelé csak úgy bűzlött az italtól, amikor hazajött, ennek ellenére csöppet sem tűnt részegnek.

– Végem van – rogyott egy fotelbe. – Megástam a síromat – ingott jobbra-balra, mint a sirató asszonyok.

– Jézusom, mi történt?

– Én hülye, anyjába küldtem a párttitkárt.

– Húha, még csak ez hiányzott! A Susztert is?

– Azt nem, annyira hülye azért még nem vagyok.

A következő napokban még rosszabbul aludtak, de most már nemcsak a hideg, hanem a várható retorzió miatt is. És ez be is következett, amennyiben az öreget kirúgták az üzemből.

Aladár fellélegzett.

– Minden rosszban van valami jó, mert, ugye, akár le is csukhattak volna az elvtársak.

– Le – horgasztotta le a fejét Gyulai úr, és attól kezdve szavát sem lehetett venni, nemhogy háborgott volna, mint azelőtt.

Remek! Hála istennek, jól veszi a kanyart a faterom – dörszölte a kezét Aladár, hát még amikor templomba is kezdett járni a lapátra tett rebellis. Utóvégre miért ne, hiszen nem is párttag, mit párttag, még állása sincs szegénynek, hogy bárki kifogásolja, amit maga a román alkotmány is szavatol.

Eltelt egy hét. Gyulai úr naponta eljárt misére, aztán stop, elnyúlt az ágyon, és napestig szundikált, merengett, vagy nézte a tévét, amikor kegyeskedtek megadni az áramot.

– Nem lesz ez jó, édesapám. Nem kellene munkát keresni? Na, és a hited, miért nem jársz többé templomba?

– Munkát? Minek? Hogy mindenütt azt vágják a fejemhez, túl koros maga ehhez, Gyulai bá? Ami pedig az Úristent illeti, hát hozzá is hiába imádkoztam mindaddig.

– Mit imádkoztál? Bocs! Nem kérdeztem semmit, felejtsd el!

– Arra kértem a Jóistent, szabadítson meg minket ettől az átkozott Susztertől.

– Ámen, úgy legyen! Azért még kimozdulhatnál itthonról. Keresd fel a barátaid, sétálj, meg ilyesmi, minthogy folyton a sebeidet nyalogasd – próbált lelket verni belé Aladár.

– Igazad van, így teszek – ugrott fel az öreg a fotelból, felkapta a kabátját, s csupán vacsorára dülöngélt haza meglehetősen elázva.

– Sieg, Heil!² Itt vagyok, ragyogok.

– Ejnye, már megint! Tudod, mi jár mifelénk ezért a két kurta szócskéért?

– Mi az, nem tetszik? Akkor ide süss! – zendített rá a közismert refrénre:

*Poporul, Ceaușescu, România!
Partidul, Ceaușescu, România!*³

Szép. Mondd, hányszor és kiknek énekelted el ezt már, édesapám?

– Kiknek, kiknek? Hát a haveroknak a kocsmában.

– Hm, azt hiszem, tévedtem. Mégiscsak jobb lenne, ha itthon maradnál. Gyere, egyél valamit, és tedd el magad holnapra! Ma mi a programod? – kérdezte másnap Aladár, mielőtt elment volna dolgozni.

– Beugrom egyik nyögődjás barátomhoz a városban. Jut eszembe, nem adnál kölcsön néhány lejt az apádnak?

– Nagyon szívesen, csak az a bökkenő, hogy éppen most egy huncut banim sincs – utasította vissza az öreget, nehogy eligya valamelyik *carul cu bereben*⁴ a maradék esztét is. – Viszlát, kellemes pihenést!

– Kösz. Könnyű műszakot!

– Hahó, megjöttem! – kiáltott be délután a hallból a szobába, amint hazajött az üzemből.

Az öreg nem válaszolt. Talán alszik – gondolta.

Nem aludt, ugyanis itthon sem volt a derék szücsmester. Aladár rosszat sejtve sietett a konyhába, hadd lássa, megvan-e még az a 3000 lej dugipénz, amit titokban tartalékol a kredencben.

Kaiser László

Életet okolva

Rombolni is jó volt,
minek is tagadjam,
végül a nagy béke
magamnak, magamban.

Oda menekültem,
hogy egyben maradjak,
így lett csak nyugvásom,
nem pedig halottnak.

Inkább a rombolás,
mint ugrás a mélybe,
talán ez volt nekem
hangok segítése.

Mutatták a rosszat:
ne legyek még rosszabb,
köszönöm hívását
ama hívó szónak.

Mérleget megvonva:
talán nincs is mérleg,
életet okolva
maradt meg az élet.

– Basszus!

Ezt se feltételezte volna az apjáról! Vérmessége még elcsúszik, hiszen ilyen volt ő világléteében, de hogy a saját fiát is meglopja... Ilyesmire eddig még sosem vetemedett az öregúr.

Leszállt az este és ezzel a sötétség is a városra. Csupán néhány kiemelt hely, mint a Securitate, a milícia, a városi párttitkár háza tája stb. ragyogott vakító fényárban. A fiatalember meggyújtott egy gyertyát, és várta, egyre várta, mikor tántorog haza a jó öreg. Hát azt várhatta! Nem tántorgott biz az haza reggelig sem. Erre még jobban megijedt, és gyorsan betelefonált a kórházba.

– Halló, ügyelet? Gyulai Aladár vagyok. Elnézést a zavarásért, csak azt szeretném kérdezni, nem szállítottak-e be önök-höz tegnap délután, illetve este egy Gyulai Gábor nevű bácsikát?... Igen, a rokonom, pontosabban édesapám, kérem tisztelettel... Köszönöm, várok... Nem? Még egyszer nagyon szépen köszönöm.

Tehát kutyabaja. De akkor hol lehet? Hirtelen elhalványult: a Securitate... Világos, ki másnak a vendégszeretetét élvezheti egy ilyen szabad szájú mitugrász? Munka után azonnal a Securitatéra sietett, s már-már be is csengetett, aztán még sem mert bemenni. Naná, hogy el kezdjék összevissza faggatni, utána rásüssék a politikailag megbízhatatlan polgár bélyegét? De talán a milícia is megteszi. Igen, ott fog információt kérni az apjáról.

– Mi nem hoztuk be – biztosította Aladárt egy szúrós szemű alhadnagy. – Be kellett volna?

– Nem, csak szerintem tegnap elég szépen beszívott, esetleg randalírozott is valahol, így még most is itt csücsül valamelyik karcerben – hebegett a műszerész, aki életében először lépte át a városi kapitányság küszöbét.

– Ilyen zűrös apja van? Mit is mondott, hogy hívják?

– Gyulai Gábornak.

– Gjuláj, Gjuláj... – lapozott bele a tiszta füzetbe.

– Nem Gjuláj, Gyulai.

– Egykutya. Különb is ki a franc tudja kiejteni a maguk idéltlen neveit? Nos, nálunk nincs. Egyelőre. Majd értesítjük, ha behozzák.

– Értem. Akkor viszont eltűnt, és ezt ugyancsak maguknál kell bejelenteni, nem igaz?

– Da, da⁵, de ehhez várnia kell még pár hetet, mert hátha csak az egyik barátjánál vagy barátnőjénél bulizik. Nézzen csak szépen utána! Telefonja van?

– Van.

– Telefonálja körbe őket, végül is ez a maga dolga, nem a miliciáé, Gjuláj úr. *Așa, zau!*⁶ Addig is hadd adjak egy tanácsot: tanuljon meg rendesen románul, mert azzal, ahogy maga itt románul nyekereg, nem sok hazafiságot árul el magáról. És aki ma nem hazafi, az nyilván szeretett Pártunk és Kormányunk politikájával sem azonosul.

– Én? Dehogynem! Hogy is tetszik rólam feltételezni ilyesmit?

– És egyet is ért vele, vagy csak hadovál, miközben magában az anyánkba küld bennünket?

– Isten őrizz, különben sem szoktam káromkodni.

– Pedig nagyon így tűnik. Vigyék, és magyarázzák el ennek a bozgj., elvtársnak a kommunista illetet, továbbá milyen következményekkel jár, ha valaki hazafiságról prédikál, s még az ország nyelvét sem ismeri! – intett a zsaruknak.

– Köszönöm a felvilágosítást! – tapogatta meg állát, szemét Aladár, amint befejezték az oktatást, és leforrázva bicegett az utcára.

Hanem az apja iránt érzett aggodalma továbbra sem hagyta nyugodni, ezért még aznap felhívta valamennyi ismerősét, barátját. Hasztalan, az öreg egyiknél sem „bulizott”. Szűzanyám, csak nem vágott neki a határnak! – hasított belé a gondolat. Á, nem, nélkülem? Sokkal inkább úgy tűnik, hogy bevitték a Secura, és akit oda bevisznek... Hú, onnan már csak az úristen hozza ki.

Szegény Aladár napokig úgy járt-kelt, dolgozott, hogy azt sem tudta, mit csinál. Még az étvágya is odalett, alig csipegett valamit, holott azelőtt majd meghalt egy darabka kolbászáért. Régen elég sokat volt idehaza. Nem lakott ugyan kastélyban, de ő a villany, fűtés, meleg víz és egyéb megszorítások ellenére is szerette az otthonát. Most inkább csak lődörgött, néha beült egy italra, moziba, csak ne kelljen a négy fal közé mennie. Így keveredett egyik nap az I. C. Frimu utcába, ahol, micsoda véletlen, éppen édesapja üzemi párttitkárának a háza állt. Trendi kecsó, az nem vitás, de mi a francot keresek itt? – nézett farkasszemet egy veszettül ugató pitbullal.

– Hallgass már, te rohadék!

*..folyton azért fohászodott,
legalább az ünnepre való tekintettel
ne kapcsolják ki a fűtést, áramot.*

Be szívesen dobnék ebbe az udvarba egy Molotov-koktélt emlékül! – fogta el a gyűlölet, aztán csak bámult, micsoda indulatok kavarnak immár benne is. Sietve odébbállt, pár lépés után azonban ismét lestoppolt. Lehet, hogy nem a leghumánusabb megoldás ez a koktél-ügy, de legalább ennyivel rójam le a párttitkár iránti hálámat. Ez lenne ám egy tűzijáték! Először a park gyulladna ki, aztán a ház, az emberek... Na nem, az emberek nem, hiszen akadnak köztük öregek, gyermekek is, akiknek semmi közük apámhoz – borzongott meg hirtelen. A párttitkár az más, az megérdemelné, hogy kinyírjam, bár igazság szerint... Nos, igen, nyilván ő sem jókedvűből dobatta ki apát az üzemből. Erre utasíthaták felülről, és ő, mint mindenki, teljesítette a parancsot – bizonytalanodott el fokozatosan. Oké, hagyjuk, de ha már idehoztak a lábaim, egy kis tréfát még megengedhetek magamnak – húzta ki zsebéből a noteszét, és a következőt firkantotta a papírra:

Vigyázat, bombát rejtettek a párttitkár elvtárs kertjébe!

Egy jóakarójuk

Élég gyerekes bosszú, de mégiscsak jobb annál, minthogy ezt a békát is lenyeljem – tépte ki a lapot, s már-már a levélládába csúsztatta, amikor megszólalt mögötte valaki.

– Mi az, levél? Adja ide, legyen szíves!

A fiatalember döbbenet fordult hátra. A párttitkár állt előtte.

– Ni csak, Gyulai elvtárs! – ismert rá a párttitkár. – Hadd lássam, mi van abban a levélben!

– Ebben... izé... semmi érdekes. Egyedül azt szerettem volna önnel közölni...

– Igen? Most miért nem válaszol? Remélem, nem azzal fenyeget, persze névtelenül, ha nem pucolok el a városból, Molotov-koktélt dob a kertembe – tréfákozott a jól táplált, pizokul elegáns politikus; hanem a szemében furcsa fények villogtak.

Aladár szíve akkorát dobbant, hogy majd kiugrott a helyéről.

– Mit dobok? Jaj, ne tessen velem viccelni! Egy ilyen áldott jó ember kertjébe? Ellenkezőleg, én... Kicsit szégyellem, ezért is írtam meg levélben, hogy...

Na, öregem, most aztán kutyaszorítóba kerültél! – töpregett el egy pillanatra, aztán felderült az arca, és már nyomta is a szöveget:

– Bocsánatot szeretnénk kérni a párttitkár elvtársától.

– Tőlem? Miért?

– Mert olyan tiszteletlenül fogadtuk, amikor el tetszett tanácsolni apát az üzemből.

– Hja, fiatalember, ilyen az élet. Azok után, amit fejemhez vágott becses édesapja, igazán nem tehattünk mást, minthogy útilaput kössünk a lábára. Sajnálom, de a maga apja az igazgató elvtársától a pártszervezetig mindenkit megsértett. Az igazgató kolléga még hagyján, de a Párt szent, ahhoz, fiatalember, nem nyúlunk.

– Igenis. Most már apa is, én is megértjük, és megkövetjük önöket, annál is inkább, mert akár fel is jelenthette volna, ha nem ilyen áldott jó ember – csókolta kezét a párttitkárnak.

– Köszönjük. Ezt sohasem felejtjük el önnek.

– Mit csinál, megbolondult? – nézett körül a párttitkár riadtan. – Kompromittálni akar, maga tyúkeszű.

– Bocsánat, csak a hálámat szeretném kifejezni.

– Rendben van, kifejezte. Sok szerencsét! Üdvözlöm az édesapját!

Aladár leforrázva sompolygott ki az I. C. Frimu utcából. Egy ellenséggel kevesebb, jöhet a következő. Ha vele is ilyen remekül kiszúrok, kinevezem magam első osztályú mókamesternek – gratulált magának fanyarul. Nézzük, kit tréfáljak meg másodsor! A szúrós szemű milicistát? Igaz, az sem veszélytelenebb a párttitkárnál, de mit számít az egy ilyen tökös krapeknak, mint amilyen én vagyok. Tehát gyerünk, nyomozzuk ki íziben, hol lakik a mélyen tisztelt alhadnagy.

Egy nappal utóbb erre is sor került, és rögtön el is határozta, most aztán nincs pardon, azért is bedobja azt a Molotov-üdítőt, melynek összeállításához elég egy szimpla palack is, kis benzin, alkohol, gyufa, és kezdődhet a tűzijáték. Elhatározását gyors tett követte, amennyiben valóban össze is tákolt egy bombácskát.

Csupán bedobni nem merte sehova. Vajon mit szólna az apja ehhez a hőstetthez?

– Nyuszi! – fejezte ki véleményét egy szóval, persze ezt is csak álmában, ugyanis éppen vele álmodott.

– Szerintem jól tette – mosolygott mellette Aladár mamája. – Egy fecske nem csinál nyarat, de még kettő, három sem, úgyhogy én csak azt mondom, várjunk még egy picikét.

– És nyeljük tovább, mint azelőtt? Bölcs tanács. Mégis meddig, nyuszikák? Lehet-e még egyáltalán tovább is így élni?

– Nehezen, de türelem! – rajzolt ekkor egy kört a levegőbe. – Mit láttok?

– Egy firtyegő-fortyogó puliszkát – vont vállat Gyulai, alias Gjuláj úr.

– Erről van szó, gyerekek.

– Hogy pukkadozik a puliszka? Hát aztán! Mindegyik ezt teszi, ugyanis egy puliszka sosem robban, tudjátok.

Érdekes álmkép. Kár, hogy a folytatásra nem emlékszik, így nem is érti igazán, miért hangsúlyozta apja annyira, hogy

egy puliszka sohasem explodál, illetve... Dehogyan nem érti – tévedt tekintete a Molotov-koktétra. Mindegy, nem számít. Ezúttal nála is betelt a pohár, elég volt. Csak még a karácsonyon legyen túl. És az éppen holnap lesz, utána robbanhat a puliszka. A fenyőt már megvette, már csak az ünnepi ebéd hiányzott. Ezt is megfőzte: húsvest hús nélkül, narancsos kacska helyett köleskásás véres hurkát krumplival.

– Jó étvágyat! Boldog karácsonyt! – biccentett az asztal két vége felé, ahol a szülei szoktak ülni valamikor.

*Lett is erre olyan fény
és meleg a szobában, mint odafenn
a mennyekben.*

Estefelé következett a fenyőfa. Ezt is szépen feldíszítette, miközben folyton azért fohászzkodott, legalább az ünnepre való tekintettel ne kapcsolják ki a fűtést, áramot. Kikapcsolták. Semmi vész! Ha úgy vesszük, sokkal romantikusabb egy karácsony a gyertyák, csillagok fényében.

– Köszönjük. Áldott karácsonyt neked is – emelte poharát egy harmadik láthatatlan személyre, és dideregve meggyújtott egy gyufaszálat, utána még egyet és még egyet, legutolsónak pedig magát a karácsonyfát.

Lett is erre olyan fény és meleg a szobában, mint odafenn a mennyekben. Hát még, amikor lángra lobbant a szőnyeg is, az ágy, bútorok, minden égett, füstölgött. De hisz ez isteni! Pápá, puliszka, Molotov-koktél, „aranykor”!

Éljenek az angyalok!

1. Nicolae Ceaușescu román elnök egyik gúnyneve.
2. Köszönés a hitleri Németországban. (Győzelem, üdv!)
3. A nép, Ceaușescu, Románia, / A párt, Ceaușescu, Románia. (rom.)
4. Sörös szekéren, vagyis kocsmában. (rom.)
5. Igen, igen. (rom.)
6. Úgy bizony. (rom.)

Tönköl József

Lasponyát eszünk

Lasponyát eszünk, november ez, de az lesz az igazi, amikor kárókatónákkal mormol a december,

mint valami erdő, úsznak ki rögtön a fehér ágak, még az utak is beszakadnak, a holdak, a napok,

majd megint állunk a bölcső mellett, rózsából szótt ingben, csavargó gyerekként,

valamit igazítunk a szalmán, kezdjük előlről karácsonykor Jézussal és Máriával,

magára hagyjuk az istállót, az alvó teheneket, mint a venyigék piros ujjaihoz kötözött nagyapánk.

Aknay Tibor

Ha fázol

Ha fázol, rád terítem az estét,
és kiülök az erkélyre,
hogy gyönyörködjem benned.
Apró virágokat szedek,
azokból rakom ki arcodat,
és átsüt rajta a Nap,
mint a katedrálisok ablakain.
Ha fázol, rád terítem az estét,
és megkérem a madarakat,
hogy vegyenek szárnyukra,
ha repülni szeretnél,
és a fűszálakon a harmat
a hajnali kertben
rád emlékeztet.

ÁDÁM TAMÁS

Turistaszalámi, forralt bor

Jött egy kis pénz, jegyzi meg este Era. Ha ilyet mond egy asszony, annak célja kell, hogy legyen. Elmehetnénk a Börzsönybe, ha lenne kedvem, hangulatom, erőm, hitem. Rándulnánk, túráznánk. Ha szólítanak a fák, ha finoman-fülledten duruzsolja a fülemben egy rekedtes hang, lehetetlen ellenállni. Előveszem a több szerepű munkásbakancsom, meglazítom a fűzöt, a macskatál mellé teszem, reggel nem kell vacakolni vele. Festeni való csendélet. Era a szürke hátizsákba rakja a szendvicseket. Néha szétnyílik a cipzárja. Vajas kenyér, turistaszalámival. Forró tea csordogál a kék termoszba. Kiballagunk az alsó állomásra, hét óra után jön a vonat. Az alagsorban jegyet veszünk, gyerekkoromban csodálattal figyeltem, amint a fém-pénz a forgó fémtálcára hull, majd pörög, aztán elfekszik. Pénz be, jegy ki. Kicsit körülményes, mégis jobb, mint az automata, irtózom tőle. Elolvastam párszor a használati útmutatót, ennek ellenére ritkán sikerül a művelet: elnyeli a pénzt, jegyet nem ad. Rossz emlékképek villannak fel. Egy kávéautomata megtréfált, kávé ugyan csordogált, de poharat nem adott, folyt a semmibe a fekete lé. Sokan látták, elszégyelltem magam, mintha én tehettem volna róla. Meglehet, ilyen béna vagyok.

Rendre beleakad a bakancsom a felfagyott járólapokba, rozsdásodnak az elhagyott trafik rácsai, hosszú sorok kígyóztak itt hajdanán. Mozdulatlan a falióra, áll az idő. A lepusztult váróterem ajtaján lakat jelzi, eddig és ne tovább! A halott teremben papírzacskókat mozgat a törött ablakon beszökő szél. A szétnyitott, lustán elterülő hosszú standon zöldségek várják a vevőket, fonnyadt sárgarépa, retek ér egymáshoz. Az alma szép, egészséges.

A fordulóban rongyokba bugyolálva tartja markát egy szerencsétlen, meghatározhatatlan korú nő. Az előtte lévő üres vajas dobozban gyűjti a pénzt, ételre, italtra kell, csöves borra, mindegy is tulajdonképpen, sajnálom, kétszázás landol a gyűjtőben. Bolond világ ez, vigyázni kell, mert iparággá nőtte ki magát a kolduló részleg. Láttam kamasz fiút beöltözve fekete, öregasszony ruhába, fejkendője jól vasalt, a szemébe húzva, nehogy látszódjék az arca. A földön kúszott imára kulcsolt kézzel, jajgatva kéregetett. Megkeres naponta nyolcezret.

Asszonyom már előttem jár, utánalépek, megszorítja kezem. Felmegyünk a töredezett lépcsőn, arcunkba szél csap. Szürke városkép tárul elénk, színes fotót a legnagyobb felbontású fényképezőgép sem tudna készíteni. Az egyik oldalon tőszerű képződmény, pár sápadt bokorral. Nagy terveket szőttek, a rendszerváltás után hatalmas építkezésbe kezdtek, vastag betontömböket alakítottak ki alap gyanánt. Csakhogy feltört a talajvíz, mocsaras tó született. Úgy maradt minden, az ideiglenes kerítésből állandó lett. A Kőbányai út másik oldalán, a vasút mellett hatemeletes, málló, szellemek lakta irodaház áll. Középiskolás koromban nyüzsgött a környék, fényben úszott a ház is.

Összebújunk Erával, fékez mellettünk a szerelvény. Ezek a puha, kopott, bőrülékes kocsik emlékeztetnek azokra a puha, kopott bőrülékes pullmankocsikra, amelyeken ifjabb koromban utaztam. Már megint visszahúznak az emlékek. A műbőr szaga. A bicskával hasított műbőr. Szemben idegenek ülnek, mindenki idegen. Száz kilométer után oldódó hangulat, beszélgetésbe elegyedett nagy utazók. Mindig ugyanott, ugyanazok, már nem ismeretlenek. Kézből kieső könyvek, kártyacsaták, füst a dohányzó részben. Laci bácsi, a nagy piás, a nagy zsugás. Szájában félig elszívott cigaretta, kezében meggyötört kártyalapok. Vesztett ultipartik, huncutkás tekintetek. Lehúzott ablakok hideg télen. Szikrákat szóró gőzmozdonyok pöfögése. Hajból kifésült korom. Torkon szaladó, lángoló szilvapálinka. Mintha valami égne a szádban. Méteres hó a magányos állomáson, éjszakai fehérség.

Zsúfolt ez a vonat, az előtérben kapaszkodunk egymásba, két megálló csak. A véce ajtaja gyakran nyílik, beleszagolunk a valóságba, örökkévalóságnak tűnik az a néhány kilométer. A Nyugati pályaudvar se sokat változott, a felújítást állandóan tologatják, pedig szép lenne Budapest legrégebbi fejpályaudvara. Akadnak félreértések. A terveket az osztrák származású August de Serres és Gustave Eiffel cége készítette, a társ-tervező Bernárdt Viktor volt. Eiffel párizsi tornyáról vált világhírűvé. Ezt onnan tudom, hogy a hetes buszon egy félmeztelenre vetkőzött, zavarodott férfi fennhangon ismételte, újra és újra harsogta. Ingyenes előadás, ingyenes cirkusz.

Panoráma a Börzsönyben

Más is eszembe jut, szégyellem is magam, hiszen Era kezét fogom. A homlokzaton lévő hatalmas órához sok emlék fűz. Sok lánnyal randiztam itt, csak annyit mondtam, az óra alatt. Csókokkal kezdődött, csókokkal folytatódott, olykor ágyban végződött. Máig szeretem a Nyugatit, különleges hangulata megfogott örökre. Innen indultam haza, ide érkeztem. A később készült, meghosszabbított aluljáró a sok olcsó portékát áruló árussal elrontja az idillt, lökdösődés, ócska zene. A kocma előtt látok egy ismerőst, a megtermett cigány férfi előtt sör, jókedvűen integet. Kisgyerekkora óta ismerem, rendszeresen támogattam, adtam neki enni, füvet nyírt, gálánsan fizettem, mint egy katonatiszt. Ha nem dolgozott, akkor is a zsebébe csúsztattam egy-egy ötszázast, legyen mit ennie. Ő volt az első, aki meglopott, pedig ha kér, adok.

*Most nyugodtabb, pedig kemény élet ez,
néha majd' megfagy,
és olykor napokig nem eszik.*

A Westend felőli oldalról indul a vonat, de mire odaérünk, már csak a farpofáját látjuk, a következővel megyünk. Téli időben is szép a Dunakanyar. Leszállunk Zebegény állomásán, nagyon régen jártam erre. Itt élt és alkotott Szőnyi István festőművész, múzeum őrzi az emlékéit. Rengeteg képén szerepel a táj, az emberek. Azonnal elénk jön a Havas Boldogasszony templom, a dombról integetünk neki. A kis ösvényen nem megyünk sokat, a Kálvária-kápolna és a mellette lévő kálvária megállít. Szégyentelenül csókolózunk, benyúlok Era pulóverje alá, csak ez a hülye melltartó ne lenne! Elöttem vette fel, mégsem tudom, milyen színű. Most kiderül. Asszonykám ismeri a Börzsönyt, mint a tenyerét, elő nem fordulhat, hogy eltévedünk. Sár húzza a bakancsot, elkezd szemerkélni a jeges eső. Era előveszi azokat a csodálatosan szép esőkabátokat, amelyek semmihez sem hasonlíthatóak, tényleg olyanok, mint a koton. Ő is így hívja. Csupaszra vetkőzve is csodálatos az erdő, néhol még libeg a fákon egy-egy vöröslő-sárguló levél, gondolkodik, elinduljon-e lefelé. A mohák különös formákat alkotnak, ha innen nézem, bicikli, ha amonnan, sündisznó. Találok egy erős mogyorófa ágat, támaszkodónak kiváló. Nem sokat beszélgetünk, elmerülünk a természetben. Felérünk a csúcsra, bár ködfüggönyt húz elénk az idő, mégis kivehető a táj szépsége, fél órán át bámulom a hullámos dombokat, völgyeket. Tisztára, mint egy fekvő akt. Vissza. A kis síkságon sárga virágtenger szakítja meg a szürkeséget. Jöhet ős, tél, mindent túlél. Megéhezünk, előkerül a szendvics, a forró tea. Lejtőn rosszabb menni, mint emelkedőn. Néhol alig bírjuk átverekedni magunkat a sűrű bokrokon, jó óra múlva érjük el a Medres-patakot. Mindig szerettem az erdőben csordogáló patakokat, a forrásnál ittam a tiszta vizet. Egy keresztbe dőlt fán egyensúlyozunk, végül átjutunk a szaladó vízen. Nád suhog a szélben, a Malomvölgyben már nincs malom. Madarak röppennek, varjak kárognak, rókák surrannak. Elérjük a falu szélét, megtettünk vagy tíz kilométert, piros az arcunk. Közben az eső meggondolja magát, a szél viszont kitaró. De jó lenne itt élni, abban a bauhaus-házban, mondja merengve Era. Nincs is kertje, kontrázok. Bemegyünk az étterembe, meleget ont a cserépkályha. Era forralt bort iszik, állítólag finom. Lenyom még egyet. Beszélgetünk az elmúlt hónapok

történeiről: hatalmas röhögéseinkről, szeretkezéseinkről, böllérversenyről, portugál ételekről. Eszünkbe nem jut, nem kell sokat várni: porrá zúzza az élet ezt a kapcsolatot.

Csendesen siklik a szerelvény hazafelé, a Duna lassan, méltóságáteljesen halad, mint egy dáma, jégdarabokat cipel a hátán. Megint a Nyugati, igyekezni kell, átvágunk a síneken, Kőbánya felsőn érünk célba. Remek volt ez a rándulás, valahogy tudat alatt mégis zavar valami, mondom Erának, menj haza, maradok, van min gondolkodnom. Ülök a padon, töprengek, mennyire mély ez a szerelem, tudat alatt érzem, ha jönnek az akadályok, kihátrálunk belőle. Mellém ül egy alkoholtól edzett középkorú férfi, kezében csöves bor. Itt lakik a közelben, befogadta egy régi ismerőse, ágyra jár. Sokszor mégsem alszik ott, szabadabbnak érzi magát kinn, szerzett kartonpapírokat, egy romos ház előterében húzza össze magát. Az erdőbe nem megy, mert ott már túl sok sorstársa él, a zsúfoltságot nem kedveli. Húz egyet a műtrágyás borból. Szokványos történet, elvégezte az egyetememet, családban élt, jöttek a gyerekek, cseperedtek. Egyik napról a másikra elvesztette az állását, otthon állandósultak a veszekedések. Érvel: ha nem viszel pénzt haza, egyetlen asszony sem tudja megbocsátani! Kiabálás, morgás, veszekedés, nap mint nap. Válás lett a vége, csúnya válás. A lakás az asszony nevének volt, őt korábban nem érdekelte a tulajdonjog, jelentéktelennek tartotta, mert ha valaki szeret valakit, mindegy, kié a kégl. Mennie kellett, amúgy is ment volna, mert nem bírta már a feszültséget. Most nyugodtabb, pedig kemény élet ez, néha majd' megfagy, és olykor napokig nem eszik. Sovány.

Hazaindulok, betérek abba a picinyke kocsmába, amely a lakásunk közelében található. Sört iszom. Hozzám csapódik egy idősödő férfi. Úgy látszik, vonzom az ilyen alakokat. Csak egy fröccsre adjak neki aprót. Adok. Itt kezd a napot, és itt fejezi be. Megint egy történet. Ivópartnerem fiatal korában igen bohém, duhaj ember hírében állt. Szerette a vörösbort, bár, valójában mindegy volt neki, mit iszik. Mint a *Tanú* a Bacsó-filmben, ahol Pelikán elvtársat kérdezik, mit iszik. Tulajdonképpen mindent, jött a válasz.

Állandó törzshelyet nem jelölt ki magának, leginkább azokat a kocsmákat szerette, ahol cigányzenészek muzsikáltak. Cigarettazott, énekelt, belevetette magát az éjszakába. Az alkohol rossz hatással volt rá, állandóan kötözködött, kerültek a cimborák. Egyszer egy négy tagból álló csapat érkezett a kocsmába, nagy hangon meséltek különös történeteket, miközben a pulton könyökölve nyomták le a féldeci rumokat. Egyikük hátrafordult, és meglátta az asztalnál ülő hetyke legényt, aki szűrős szemmel nézte a díszes társaságot. Mi a faszt nézel?, kérdezte hangosan az illető. Több se kellett neki, felpattant, kezdetét vette a verekedés. Négyen egy ellen. Mégsem tudtak túlságosan felülkerekedni. Emberünk egyiküket olyan erővel csapta nyakon, hogy eltört a nyelöcsöve, elfeküdt a földön. Hamarosan érkeztek a rendőrök, jött a mentő is. Nem lehetett rajta segíteni. Nem akarom elhinni, hogy ez a szelíd férfi ilyet tett. Véletlen volt, védekezett. Tíz évet kapott, rendesen viselkedett a börtönben, két évet elengedtek a büntetésből. Most már csak ide jár, huszonnyolcezer a nyugdíja, gyorsan elfogy, kéreget.

Rosszkedvűen érkezem haza, Era sem vidít fel, nem szól semmit, szépnak indult, savanyú este lett.

Részlet A munkásosztály gyönyöre című készülő regényből.

Georg Trakl versei

Megdicsőülés

Ha este lesz,
Magadra hagy egy kék arc.
Egy kismadár dalol a tamariszkon.

Jámbor szerzetes.
Összekulcsolt, halott kezekkel.
Máriát keresi egy fehér angyal.

Éji koszorú:
Ibolya, rozskalász és bíbor szőlővirág,
A szemlélődők éve ez.

Lábad előtt
A holtak sírjai megnyílnak,
Míg homlokod ezüst kezvedbe hajtod.

Ajkadon
Csöndesen pihen az őszi hold,
Bódultan sötét ének mákonyától;

Kék virág,
Fakó kőzetben halkan pendülő.

KERÉK IMRE fordítása

Szülőföldem

Rezedaillat terjeng betegablakon át:
Régi tér. Gesztenyék, kopáran feketéllve.
Álomszerűen hull a nővérkék köntösére
A háztetőről egy arany sugárnyaláb.

Iszapos lé ereszt a rothadás szagát.
A barna bokrok ingnak halk szellő ütemére,
Napraforgókra csordul a nap aranyszín méze.
A kéklő légen át harsány bakter kiált.

Rezedaillat. Szürke falak világa.
Nehéz a nővérkék álma. Az esti szellők
Borzolják hajukat, a holdfényben derengőt.

A korhadó palánkon egy macska kékes árnya
Surran loppal, talán közeli veszedelmet
Sejdit. Bent a szobában bíbor gyertyaláng reszket.

KERÉK IMRE fordítása

Megdicsőülés

Ahogy az este jó,
Elhagy téged halkan egy kéklő orca.
Könnyü madárka szól a tamariszkuszfáról.

Egy kolduló barát alázattal
Összeteszi két kezét, akárha gally, roppan az uja.
– Üdvözlégy! Máriához fehér angyal száll le.

Az éj megfonja koszorúját
Ibolyácskából, búzaszálból majd piros szőlőből.
Ím: az ámulat éve tiéd.

A lábad előtt
A holtak sírjai tátonganak,
Mihelyst ezüstös tenyeredbe biccen a homlokod.

Az őszi hold
Megpihen ajkadon csöndben,
Ott, hol kihunytak az ittasult dalok;

Közben egy halottsárga
Köbe zárult kék virág suttogásba kezd.

NÉMETH ISTVÁN PÉTER fordítása

Szülőföldemen

Kórtermen rezedaillat illan át;
Régi udvaron állnak üszkös gesztenyék.
Álomi fény mossa a ház eresztét
S aranyba von nővérke-fityulát.

Patakban moslék bűzhödik, barnák
A szellő borzolta bokrok; s szertesztét
Méz-szinü fény ömöl napraforgókra, kék
Legük csőszkiáltások kavarrják.

Rezedaillat. A homály fala póre.
Szeles, holdas éj – s mert nem jön az álma –
Ezüstöt fuvall a nővérke hajába.

Megriadottan a pudvás tetőre
Inal egy girhes kék macskaárnyék.
A szobában bíbor gyertyaláng ég.

NÉMETH ISTVÁN PÉTER fordítása

Bobory Zoltán

Mit nekünk...!

Mit nekünk béke, szeretet, hűség, hit, mit megmaradásküzdelem, sorskérdés, létveszélyeztetettség. Járjuk a magunk zsákutcáját, oda-vissza csillogó-villogó kirakatok között. Hol esőben, hol napsütésben, de mindig sötét szemüveggel az orrunk hegyén.

Igyekszünk peckesen járni, de botladozva és bizonytalanul lépkedünk, mint aki nem lát annál tovább.

Kifogyunk a szavakból. A fogadkozások, a hitegetések, az ígéretések kifejezéseiből. Aztán újra kezdjük. Mindig találunk valamit, amit kívánhatunk, kívánatosnak tartunk mások számára, amit magunkra húzhatunk, mint komédiás a kosztümjét, és szerepelhetünk a díszleteink között. Ahol elhitjük magunkkal: mások is hisznek nekünk.

Közönséget képzelünk a színpad, még inkább a manézs köré, de amikor kialszanak a fények, ott állunk egymagunk – még álmaink is elhagytak, az előző lovas szám piszka körülöttünk...

Hát hiába a fogadalom? Az eskük? Az áldozat – hiszen én őszinte akartam lenni? Nincs remény?

Ki súgja meg, hogy van? Már kevéske. De abban higgy!

A megbecsülés, az önmegbecsülés, az elfogadás: Becsüld azt, amit szereztél, elértél, vagy amihez a Jóisten hozzásegített. Mindegy.

Balajthy Ferenc

Mégis tovább él, dobog

(Kisebbségmegőrző folyamodás)

Megszáradt a vér, Jézus teste morzsa,
Hol kereszt állott egykoron a hegyen,
Most kötörmelék, és pusztaság sorra, –
Hogy hű társa itt senkinek ne legyen!

Folyók medre üres, tátog, mint a hal,
Kivágott fák csonkján kivár a bogár.
Esőért eseng szikkadt földben a mag,
És halott virágszirom száll már odább.

Templompadban felejtett rózsafüzér, –
Hol van a pipacos, sok győztes tűzér?
Csend csírázik éjruhában oly messze.

Kitépett szív mégis tovább él, – dobog,
Gyalázott zászlónk a tűzből fellobog,
Hogy a vég csicskását szélnek eressze!

Illetve egyik sem megy a másik nélkül. Becsüld meg, ismerd fel a kevéske jót, higgy a szeretetben, abban győzd le a hűtlenséget, a haragot, az irigységet, önzést.

Ne kövess másokat, akik a hála helyett gyűlölnék. Végtag nélkül járják a maguk útját. Hallgatják a mögöttük suttogók szavait.

Inkább mutass példát: leborulok előtted, béke. Hiszen köröttem, körülöttünk megőrült a világ, sátáni eszmékkel mérgettek járják a szomorú vitustáncukat. De az én életemben béke van és harmónia. És nyerni fogok. Megmaradok ilyennek. Megmaradunk.

És tudod, ki fog ebben segíteni? Isten. S az istenfia. És az ő anyja. Védelmezőnk.

Becsüld meg, legyen ez számodra parancsolat. Vele magadat, családodat, népedet véded. Nemzetedet. Nagy, büszke lesz. Te is...

Ország László fotója

TUSNÁDY LÁSZLÓ

Bartók Béla és Adnan Saygun

Komp-országnak nevezte Ady Endre hazánkat. Ősi gyökereink ekkor már mélyen szunnyadtak, majdnem az idő homályába veszttek. Ízig-vérig magyarságtudatú művészeink sorában Ady a „Minden Egész eltörött” fájalmát élte meg. Az 1913-ban született Bedri Rahmî Eyuboğlu török költő hasonló gondolatot írt le: „Az egész fa / Az egész fény / minden gyümölcs / A világom darabokban”. A vers címe: *Paramparça* (darabokban).

Kizökkent világnk halál-gyökerei mélységesek. Sose látott, talpas, nagy tányérú virágok virágporukat a mindenségre szórják. Kiszikkadnak a csókliliomok. A szürkés-kékes éjcsöndmezőben hajlott hátú halottak vonulnak. Korunk embertelen eseményei ezt a rémlátomást szinte kézzelfoghatóan közelivé teszik. Így lehet meglátni azt a végtelen spirált, amely a legfeketébb Semmi bugyrába vezet. Ha ettől nem vakul meg az ember, akkor pislá fény jelenik meg előtte. Hangokat hall: Liszt Ferenc *Dante-szimfóniájának* hit- és szeretet-vallomását, és ehhez hasonló boldog lélek-áradást ismerhet fel Adnan Saygunnak a *Yunus Emre-oratóriumában*. A híres török költő Dante kortársa volt. A szeretet nagy megvallója, hirdetője volt. Jövőre lesz hétszáz éve annak, hogy meghalt.

Adnan Saygun 1907-ben született, és 1991. január 6-án halt meg. Áldom sorsomat, hogy személyesen megismerhettem, és nyolcvanharmadik születésnapja után még két alkalommal kaphattam kedves sorokat tőle. Itt csak röviden emlékezhetek rá, hiszen azt akarom röviden összefoglalni, ami őt Bartók Bélához kötötte.

Különös és egyedüli Bartók Béla törökországi gyűjtőútja, mert 18 évi szünet után indult el újra ismeretlen népdalokat megkeresni. Utazásáról a legérdekesebb adatokat írásaiból tudhatjuk meg, de szerintem még mindig lehet találni Törökországban ismeretlen és figyelmet érdemlő emlékeket, olyan adatokat, melyek gazdagíthatják a kutatást.

Adnan Saygun török zeneszerző 1936-ban mint fiatal muzsikusként, népdalgyűjtő, igen nagy szeretettel kalauzolta Bartók Bélát Törökországban. Nagy magyar barátja emlékét több írásában, tanulmányában idézi. 1977 januárjában a *Sanat Der-gisi* című művészeti folyóiratban számolt be a gyűjtőútról.

Művelődésünk szép és különös jellemzője az, hogy Vikár Béla, Bartók Béla, Kodály és követőik pótolták azt a hiányt, mely népdalaink terén a XIX. századi gyűjtést jellemezte. Kriza és Erdélyi népi szöveget gyűjtött, zenét, dallamot nem. Kúnos Ignác ugyanezt tette a török gyűjtése során, és az ő munkájára a zenei koronát ugyanúgy Bartók helyezte rá, mint ahogy azt a magyar népzene kapcsán is tette.

Maga Adnan Saygun is hangsúlyozta, hogy a török népzene ősi gyökerei kapcsán a korábbi tévedésüknek az volt az oka, hogy az oszmán városi zenéből indultak ki. Annak a gyökere viszont eleve nem volt török, mint ahogy a török költői

nyelvet is egyre inkább ellepték az arab és perzsa szavak. Az igazi ősi művelődést a természet fiai, a földművesek őrizték meg.

A magyarországi vélemény ugyanúgy nem volt helyes, mint a törökországi „önismeret”, de volt egy nyomra vezető izgalmas szál: a pentatónia, hiszen az a magyar ősi zenének is az alapja.

1982 őszén sikerült megismerkednem ifj. Bartók Béla mérnök úrral. Szeretettel fogadta igyekezetemet, érdekelt az, amit édesapjáról írtam. Azonnal nem tudta megadni A. Adnan Saygun címét, de a Kodály-centenárium alkalmából, 1982 decemberében a török zeneszerző Budapesten járt, Bartók Béla említette neki írásomat, és így jutottam Adnan Saygun címéhez (előzőleg ugyanis hiába küldtem Saygunnak levelet az Ankarai Konzervatórium címére, onnan azt az Isztambuli Konzervatóriumba továbbították, s elég érthetetlen módon visszakaptam).

Végre tehát biztos helyre mehetett a levelem, Saygun úrtól kedves választ kaptam, de nyilvánvaló volt, hogy mindarra, amire kíváncsi voltam, csakis személyes beszélgetés során kaphattam feleletet.

Szerencsés véletlen folytán 1983 őszén az Avaz Táncegyüttes török tolmácsa voltam Isztambulban, ekkor sikerült Adnan Saygun zeneszerzőt, népdaltudóst meglátogatnom. Nemcsak egy emberrel, egy kedves házaspárral találkoztam, hanem magával a művészettel, a népdallal is.

*Korunk embertelen eseményei
ezt a rémlátomást szinte
kézzelfoghatóan közelivé teszik.*

Hasan Işık úrral, az Ataköy Néptáncfesztivál elnökhelyettesével és Falvay Károly barátommal, az Avaz Táncegyüttes koreográfusával Adnan Saygun lakása felé robotgunk.

1983. október 31. délután. Hosszú-hosszú utat teszünk meg Isztambulban, míg célunkhoz érünk. Most először történik meg, hogy nem figyelem meg ennek a lenyűgöző világvárosnak életerőt sugárzó kavargását. A tenger fényei is épphogy elsuhannak a szemem előtt.

Míg így tűnődöm, gondolatok kergetőznek agyamban: igaz, már többször megfogalmaztam, hogy mit kérdezek majd Bartók Béla legjobb török barátjától, de azt is jól tudom, hogy minden kérdés helyett sokkal jobb lenne, ha a Mester, Adnan Saygun kötetlenül, irányítás nélkül beszélne művészetéről, a népdalról és nagy magyar barátjáról.

Izgalmamat az okozza, hogy ez egyszeri és nehezen megismételhető találkozás: huszonnégy óra múlva már túl leszünk a török határon.

Megállt az autó. Kiszálltunk. Egy szép, modern épület lépcsőjén haladtunk. Csengetésünkre Adnan Saygun felesége nyitott ajtót. Magyarul köszöntött minket. Budapesti lány volt. A férjétől hallás után tanult meg törökül. 1940-ben kötöttek házasságot.

Barátságosan mosolyogva jön felénk Adnan Saygun. Neki is bemutatkozunk, üdvözljük egymást, s beszélgetni kezdünk. Tekintetem végigsuhan a vonzóan, szépen berendezett lakáson. Harmóniát s valami megnevezhetetlen közvetlenséget érzek.

Valahogy az egész beszélgetésnek előre ki nem számítható íve volt. Elmondtam, mi járatban vagyunk: Bartók Béláról szeretnék hallani Saygun Mestertől, a közös gyűjtőútról. A válasz udvarias, de első pillanatban szinte elutasító: ő már mindent leírt nagy magyar barátjáról, mi újat mondhatna még? Mi az, amit még meg szeretnénk tudni?

Igen, tisztában vagyok azzal, hogy milyen nagy szeretettel őrzi Bartók Béla emlékét, a török nyelvű visszaemlékezéseit is olvastam, és amit összegyűjtöttem erről a kérdésről, azt rövid tanulmányban elmondtam, s ez a *Napjaink* 1981. augusztusi számában megjelent. Előveszem írásomat, és ekkor ér a legnagyobb meglepetés: Adnan Saygun elkezd olvasni magyarul, majd néhány mondatot törökre fordít.

Adnan Saygun felesége nyitott ajtót. Magyarul köszöntött minket. Budapesti lány volt.

Bizony, kezdetben nem szívesen nyilatkozott. Ő maga is folyton alkot, és nem szereti a felületes, toladó érdeklődést. De törökül kérem, hogy beszéljen munkájáról, a török népdalról és magyar barátjáról. Bizakodóan mondom el az egyik legszebb török népi románcot – ezt Kúnos Ignác gyűjtötte. Azt is kifejttem, hogy szeretném Bartók egyéniségét meglátni úgy, ahogy a legnagyobb török barátja jelenleg őrzi az emlékezetében.

Tudvalevő, hogy sokan nagyon zárkózott embernek tartották Bartókot. Közvetlen családtagjai az esetleges szófukarságot azzal magyarázták, hogy nagyon tudatos művésztől volt szó, aki oly intenzíven alkotott, hogy lényegében az alkotásra, a tudományos munkára, a hangversenyekre és a tanításra kellett a drága idő, így természetes, hogy egyéniségét, emberi titkait közvetlen ismeretség kapcsán nem tudhatták meg mindazok, akik esetleg kíváncsiak voltak rá. Viszont a törökországi közös utazás sok-sok adatából nyilvánvaló, hogy mennyire beszédes volt, ketten milyen gyorsan mély és örök barátságot kötöttek.

Valahogy elhangzott a bűvös szó, és megnyílt Saygun lelke: döbbenet figyeltem. A művészet örökkévalósága volt előttem: bűvölet, varázs.

Igen, valami különös történt, miután Adnan Saygun végighallgatott: kedvesen rám nézett, és fiatalos hangján elkezdett beszélni. Hosszan-hosszan patakzottak a szavak. Úgy éreztem, mindent elmond, amit erről a kérdésről egyáltalában lehetséges előadni. Arcán átszellemült, boldog kifejezés volt. Úgy éreztem, hogy átlépjük az időkorlátokat; szavak, szavak

hangzanak csupán, mégis egy örök és nyugodt hazában vagyunk: a zene birodalmában. Döbbenetemet az is fokozta, hogy a már leírt és többször elmondott események is elhangzottak, de ezek most úgy álltak előttem, mint a kinyilatkoztatás, két művész életének részei, elemei: maga a munka, a művészet, a tudomány, az új, a felfedezés.

A török pentaton dallamokról el kellett döntenem, hogy milyen kapcsolatban vannak a magyar népdalokkal, a kutatás magyar módszerére is kíváncsiak voltak a török tudósok, ezért hívták meg Bartók Bélát gyűjtőútra. A kérdés érdekességét az is fokozta, hogy nem sokkal Bartók Béla török útja előtt, 1935-ben Szabolcsi Bence foglalkozott a magyar és a különböző török népek ősi, honfoglalás előtti zenei kapcsolataival.

A gyűjtőút során a magyar és a török zeneszerző együtt lakott. Saygun úr arról is beszámolt, hogy volt olyan eset, amikor mosdás közben segíteniük kellett egymásnak. Volt, amikor népházakban gyűltek össze a törökök, ott szolgáltatták a zenei anyagot, de eredeti környezetben is készültek hangfelvételek.

Bartók Béla sokoldalúságát az is jellemzi, hogy hirtelenében mindent meg akart tudni. Nem volt elég a zene: az egyszerű nép minden megnyilatkozása iránt érdeklődött. Figyelte a lovak szerszámain, a szekereket, tanulmányozta és olykor lerajzolta a népi díszítő motívumokat. A népi élet teljességére volt kíváncsi.

Törökül is tanult. Saygun úr arról már 1951-ben írt a *The Musical Quarterly*-ben. Csodálkozásom nem ismer határt, mikor a hajdani közlésre való hivatkozás nélkül, szinte szó szerint elmondja azt a történetet, hogy miképpen sikerült szóra, éneklésre bírni a yörük pásztorokat.

Egy másik eset is elhangzott. Erről Bartók Béla is beszámolt: „Már maga a muzsika is – egészen döbbenetes volt, a szó szoros értelmében. Az egyik muzsikus »zurna« nevű (nagyon élesen hangzó oboaféle) hangszeren játszott, a másik »davul«-nak nevezett maga elé csatolt nagydobon. Valóságos ördögi vadsággal ütött bele a dobba, még hozzá faverővel, úgyhogy már azt hittem, vagy az ő dobja, vagy az én dobhártyám fog végezetül beszakadni. Még a három békésen pislákoló petróleumlámpa lángja is ijedtében magasra szökött minden dobütésre!” (Népdalgyűjtés Törökországban)

Adnan Saygun úgy idézte fel a múltat, mintha nem 47 év messzesége választotta volna el tőle, hanem épp akkor lett volna annak részese, az épp abban a pillanatban játszódtott volna le előtte.

Íme, hát megtudtam valamit: így élt Adnan Saygun emlékezetében Bartók Béla, örök tiszta sugárzással; a hihetetlenül pontos adatok azt is bizonyították, hogy Saygun már akkor, az ismeretség kezdetén teljes tudatában volt annak, hogy milyen rendkívüli egyéniséget ismerhetett meg. A tiszteleten túl természetesen a kimondhatatlan szeretet is szükséges volt ehhez: a hasonló alkat, a közös küldetés iránti rajongás.

Forog a magnótekeres. Saygun Mester magába mélyedve idézi a múltat, az anatóliai gyűjtőút emlékeit. Mily rövid idő volt az, amit együtt tölthettek Bartók Bélával. Elgondolkoztat, hogy ez a néhány nap mily kitörülhetetlen nyomot hagyott ennek a nagy török zeneszerzőnek a lelkében. A Mester arcán az átszellemültség ragyog. Újra járja Bartók Bélával Anatólia félsivatagos területeit. A yürükkök sátraiba térnek. Aggokat és gyermekeket kérnek, hogy énekeljenek, zenéljenek. Ő, mennyire nem akartak énekelni az asszonyok! Ének-titkaikat

őrizni akarták. Kincseket rejtettek, és kincseket vittel el magukkal. A lélek bensősége volt a fontos. Az egyszerű nép élete és művészete egy volt. Amint közössége felbomlott, harmóniája szétzilálódott, lélek-drágagyöngyei is az úrbe, az örök veszendőségbe készülődtek.

Ó, mekkora feladatuk volt és van azoknak az értékmentőknek, kik szinte az utolsó pillanatban rögzítették és rögzítik, amit még lehet: a kincsekre kufárok is „vadásznak”: a török népzene ügye bizony messze van attól, mint ahogy a két jó barát azt hajdan megálmodta. Erről már olvastam az említett tanulmányában, és most a boldog emlékek idézése közben mindez újra eszébe jut, újra és újra nyomasztja.

Meglepődöm. Hát a legnagyobbak, a szemünkben a leghatalmasabb, legtisztább teljességhez eljutottak ajkáról is ilyet kell hallani? Van-e igazi tökéletesség akkor? Van. De szerénységből ez a minket oly nagyon szerető török művész magáról nem mondja el, pedig munkájában, tiszta derűjében is a teljességet látom.

Panaszkodik? Nem, csak a tényeket mondja. A selejt mindig igyekszik az érték fölé kerekedni. Van, ahol őt jobban megbecsülik, mint otthon: idegenben. A barátok, az ismerősök angol és más nyelvű lexikonokra és egyéb kiadványokra hívják fel a figyelmét, ezekből tudja meg a világ a legfontosabbakat róla és zenéjéről. Híres hangversenytermekben, rádiókban csendülnek fel művei... Van, hogy meglepetés éri: a Bartók-centenáriumon nem jutott el Budapestre, Kodály-centenáriumán nálunk járt.

Forog a tekerés. Örülök, hogy óriási anyag áll a rendelkezésemre. Nem tudom, hogy minek köszönhetem ezt a szöbőséget, szívélyességet. Saygunné már nem beszélget Karcsi barátommal. Boldogan figyeli urát. Én a szép török szavak lejtésében is zenét érzek: a török puszták, fennsíkok, bércek, egy nép lelke üzen a magyarságnak. Sajnálom, hogy nem készül filmfelvétel. Saygun átszellemült arcát látniuk kellene másoknak is. Ezt a szalag nem őrizheti meg, szó nem mondhatja el.

Ekkor még nem tudtam a kellemetlen meglepetést: az elem kimerült. A felvétel teljes egészében használhatatlan.

A bajban most különösen örülök annak, hogy a mozgalmas iztambuli napok vége felé nem adtam át magamat valami lomha kikapcsolódásnak. (Napról napra szerepelt az Avas Táncegyüttes. Sokat tolmácsoltam, és ráadásul az a megtiszteltetés ért, hogy a török rendezők felkértek arra, hogy ismeressem a magyar műsort. Volt, hogy háromezer török előtt beszéltem.)

Nagyon örülök, hogy azokban a ritka szép órákban, ott Saygunéknál, elfelejtettem minden fáradtságot, s fülem, agyam minden mágneses erőnél hűségesebben igyekezett rögzíteni a hallottakat.

Igen, rögzítettem, de jól tudom, hogy az adatok pusztá elmondása nem elég. Újra és újra felidézem a látogatást: átélem az élményt; talán így sikerül eljutnom a lényeghez a teljességhez.

Az élményeken túl hogyan összegezi Saygun Mester a gyűjtőtűt végeredményét? A kérdést csak magamban fogalmaztam meg, mert a még sugárzóbbá és határozottabbá váló hang folyamatosan ívelt ehhez a tetőponthoz: a szomszéd népek, a román, a szlovák, a szerb, horvát népdalok gyűjtésével, kutatásával, a kölcsönzésre, a művelődési anyag cseréjére derült fény. A török gyűjtőtűt során sokkal mélyebb gyökereket ta-

láltak. A tapasztalatok összegezésekor Bartók Béla így szólt: „Nem tudtam, hogy ily közeliek vagyunk egymáshoz.”

Ezen az úton akart továbbhaladni, amikor látta, hogy hazájában nem maradhat tovább. A török népzene kutatására és eredeti művek létrehozására otthonos lett volna a lélekben oly közelinek tartott Törökország.

Az amerikai kezdeti évek csend-kövületéből is felharsant a Concerto, és dús termést hozó alkotó korszak követte, melynek csak a halál könyörtelensége vethetett véget. A törökök úgy tartják, hogy az egész nemzeti zenéjük számára rendkívül kedvező lett volna, ha Bartók nálunk vészeli át a II. világháború vérzivataros éveit. Rákóczi és Kossuth után így lett volna a harmadik nagy magyar Bartók Béla, aki török földön új otthont talált volna.

Kérdezem azoknak a török zeneszerzőknek, tudósoknak a nevét, akik hajdanában találkoztak Bartók Bélával. Adnan Saygun szomorú tekintete a válasz:

Meghalt, meghalt...

Végül megtudom, hogy a régi ismerősök, barátok közül Koşay úr él: Ankarában lakik. (Mindez persze harminchat évvel ezelőtt hangzott el.)

Török népdalokat a németek is gyűjtöttek, de nem azzal a lelkesedéssel, szeretettel közelítették meg az egyszerű embereket, amellyel Bartók Béla, és ezt az adatközlők is érezték. Adnan Saygun szerint Hindemithet nem érdekelt a török zene. Bartók a legtávolabbi, eldugott helyeken kereste meg a török zene ősforrásait. A németekben elég lassan ébredt fel az érdeklődés a török népzene iránt, de Hindemith és társai csak olyan helyen készítettek felvételt, ahol volt elektromos áram. Például börtönökben rögzítettek népdalokat. Ezeket a felvételeket Ankarában őrzik.

Bartók Béla törökországi gyűjtése egyedüli érték a török művelődés számára. Sajnos, a nagy felhígulás következtében a török népdal egyre inkább elveszti eredeti jellegét. Évezredekig létezett – a „külvilág” számára ismeretlenül, mikor ere-

Bartók Béla

deti szépségében felragyogott, pusztulni kezdett – eredeti környezetében. A tisztaság, a lélek ősi bája, szépsége vész el. Ez a folyamat igen gyorsan zajlik le. Pedig ez az igazi török nemzeti kincs: az eredeti művelődés.

Adnan Saygun szavai így csengenek vissza bennem harminchat év távolából: „Amíg mi tiszteljük és képesek vagyunk megbecsülni eredeti értékeinket, addig találkozunk velük” – ez a megmaradás alapja az életforráshoz oly közeli Ázsiában is, és ennek az üzenetnek a szellemében illeszttem össze azokat a feljegyzéseimet, amelyeket harminchat évvel ezelőtt vettem papírra egy rendkívüli találkozás után.

Bartók Béla törökországi gyűjtése egyedüli érték a török művelődés számára.

Ekkor, harminchat évvel ezelőtt Adnan Saygun hetvenhetedik évében volt, alkotott, dolgozott. 1983 nyarán négy hárfára szerzett zenét; ötödik szimfóniáját írta. Amerikai megrendelésekre küldte szerzeményeit. Ugyanaz az alapítvány is kapott tőle zenét, amelynek Bartók a Concertót írta. Törökországban elég nagy volt a csend körülötte...

Egyéniségében a népdal, a népművészet egyik ritka kiteljesedését látom. Megajándékozom négy török népdal magyar fordításával, fordításaimmal. Olvassa magyarul őket, én mondom a török szöveget.

Mindig izgatott, hogy Kúnos Ignác gyűjteményében szereplő népdaloknak ismerik-e a dallamát. „A kertekben sás virít”. „Bahcselerde szaz olur”... mondom a mani dalt, és valami különös szívhez szóló, szívet nyitó hangon éneklí a Mester az eredeti dallammal. Szerinte a régibb változat így hangzik: „A tó mellett sás virít...”

Kúnos Ignác talán Isztambulban gyűjtötte ezt a dalt. Kár, hogy nem közölte, hogy milyen helyről származnak a népdalok. Mindez persze nem a hatalmas munka bírálataként hangzik el.

Elröpült az idő. Hamar következik az Avasz Táncegyüttes szereplése. Saygun Mestert és kedves feleségét hívjuk, nézzék meg a műsort. Elindulás előtt az egyik művét dedikálja magyarul Falvai Karcsi fiának.

Nem taxin megyünk. Saygun úr vezeti autóját.

Este van. Isztambul fényei. Közel a televízió központja. Kavargás, forgatag, de ritkán éreztem magamban ilyen rendet, nyugalmat.

Elmondom a Mesternek gondolataimat, aggodalmamat. A török és magyar kapcsolatok már nem egyszer kavartak vihart odahaza. Én a megismert tényekről szólni akarok. Ráadásul az sem biztos, hogy az egész beszélgetés szépségét fel tudom majd idézni; képes leszek majd arra, hogy átadjam másoknak a teljes élményt. Mégis úgy érzem, hogy ez a kötelességem. „A termő ágra követ dobnak” – hirdeti a török közmondás, ezt vállalni kell, az ág dolga pedig az, hogy jó legyen a termés.

Nézzük a műsort. Egy sportszarnokban vagyunk. Kicsit visszhangos. Jobb volt tegnap a színházban. Aggódok. Nem lesz-e fáradt ez a nagyon kedves házaspár? Milyen jók voltak. Négy órát tölthettünk náluk, és még ezt a meghívást is elfo-

gadták. Néhány szót váltunk. Arcukat figyelem. Adnan Saygun kezében egy kis papírt látok. Valamit ír vagy rajzol. Udvariasság, mégis odanézek: különös ritmikus vonalak. Talán ez is zene, mint az egész élete.

Hazaindulnak. Kikísérjük őket. Isztambul kavargó fényében nem sokáig követhetem tekintetemmel az autójukat.

Most, hogy ezeket a sorokat írom, hangokat idézek fel újra és újra. Ki tudja, hányadszor rovom végig tollammal a papírost, hogy megragadjam a feledhetlent, a Mesterrel való találkozás emlékét, annak minden pillanatát. Talán verset kellene írni róla, de mint dadogna a vers, ha arról beszélne, kinek élete maga is a művészet. Ki hetvenhét évesen is fiatalos lendülettel idézte fel évezredek üzenetét, ki elsőként hajolt le a török nép szívéhez, és e szív-zenét, őskút-mély léleküzenetet kottafejekkel jelölte, és a világ elé tárta.

Úgy érzem, hogy amit elmondtam eddig, csak töredék, mindez még kevés. Mit mondhatok még Adnan Saygunról? Hogy eljutottam hozzá. Érinthettem kezét. Láthattam azt a szemet, melyben a nagy magyar barátjának szeme fénye ragyog vissza. Ki úgy dolgozik, alkot, hogy büszkén elmondhatta, őt tartotta a legalkalmasabbnak Bartók Béla arra, hogy a török népzene, annak évezredes gyökerű mindenségét kiteljesítse, nemzeti zenévé tegye.

Ki tudja, hányadszor idézem fel újra látogatásunkat: az első udvarias szavak... az a szép, modern kép ott a falon,... a fotelek, az asztal,... a bútorok, a berendezés harmóniája,... a török szavak kristálymélységéből üzenő egyéniség,... maga is valami titokzatos zene... Saygunné teát és süteményt hoz. Kedvesen kínál minket. Művészet és újra csak művészet, a tisztaság, szépség és jóság örök forrása, áradása... Mintha hosszú vándorlás után hazaérkeztem volna.

Valaki még ott volt köztünk, azon a feledhetlen délután. Igen, ott volt, jelen volt maga Bartók Béla is.

Adnan Saygun

FARKAS JUDIT

Karácsony

Édes Kislányom!

Szerencsésen megérkeztem Pécsről, egy kicsit későn, de hazaértem. Már reggel kiültettek bennünket a folyosóra. Nagyon elfáradtam, most jobban fáj a lábam. Már megint ugyanabba a lábamba végezték a szívkatéterezést, és azért egy hét alatt kétszer sok volt. Édes Kislányom, most elhatároztam, hogy végigcsinálom. Kérdezték, hogy beleegyezek-e, mert akkor megbeszéljük a Rostás főorvos úrral, és megrendelik. Azt mondtam, most már legyen vége, vállalom, igaz, hogy nem veszélytelen, de ez az egy megoldás van. Azt mondták, hogy a régi Trabantomat kicserélik egy Volkswagenre... Csak az a baj, hogy nem tudom, mikor mehetek haza, már nagyon szeretnék veled lenni, és segíteni neked. De meglátod, ha meggyógyulok, fogok én még neked segíteni és főzni. Nagyon sajnállak, mert biztos nagyon elfáradsz, de megpróbáljuk a harcot ketten felvenni, és talán, ha a Jóisten is akarja, akkor sikerülni fog. Itt nagyon aranyosak voltak, Gabika melegített levest vacsorára, és ahogy megjöttem, a kis doktornő is azonnal jött, tetőtől talpig megvizsgált. Édes Kislányom, most már befejezem, majd a többi személyesen megbeszéljük.

Milliószor pusztillak és nagyon szeretlek:

szerető édesanyád

Kinga nézte a gyerekes kézírással formált betűket. Amikor anyja kórházban volt, levélben mondták el egymásnak mindazt, amit a látogatások alkalmával a családtagok előtt sem akartak megbeszélni. Ez a levél több mint két éve született, amikor pacemakert cseréltek, újabb szívkoszorúér műtét már nem jöhetett szóba. Az utóbbi időben a levelek elmaradoztak. Édesanyja már nem tudott az ágyban írni. Inkább telefonon beszélgettek. Vettek neki egy mobiltelefont is, de egyre gyakrabban fordult elő, hogy a megbeszélte időpontban a telefonja kicsengett, mégsem vette fel senki, mert édesanyja gyenge ujjai nem tudta lenyomni a billentyűgombot. Kinga ilyenkor kétségbeesetten telefonálta végig a kórházi osztály összes hívószámát, amíg valamelyik ápolónő anyja segítségére sietett.

Ez volt az első karácsony, amit nem tölthettek együtt. Egy héttel ezelőtt beszélt a főorvossal, aki nem sok jóval biztatta. Kimerült a szív – mondta. – Bármi történik, el kell fogadni... Tudta ezt ő is, de voltak időszakok, amikor sikerült megfelelnie róla.

Niki és a férje, Dénes vettek Kingának is karácsonyfát, fel is díszítették két nappal szenteste előtt. Mindenkinek dolga volt, készültek az ünnepre, a nagy karácsonyi rohanásban nem akart még ő is gondot okozni. Legszívesebben a fenyőfáról is lemondott volna. Nem szerette a karácsonyt. Szerette volna szeretni, de nem tudta. Mindig egyfajta szomorúságot, hiányt érzett ilyenkor. Szépnek csak a gyerekkori karácsonyok tűntek, így, évtizedek távolából. A vasutas lakásban ilyenkor mindkét szobát befűtötték. A fenyőfát a szülei díszítették fel éjjel, náluk a Jézuska karácsony reggel jött meg, hacsak nővérével az izgalomtól már éjszaka nem fedezték fel az angyaljárást... A fa alatt általában pizsama, szánkó, mesekönyv. Ajándékot csak egyszer kért. Már ötödik osztályos volt, és egy

hajasbabára vágyott. Olyan igazira. Amit fésülni lehet, öltöztetni, ruhát varrni neki. Nagy kislány volt már, tudta ezt ő is, nem sokáig illett már babázni, de ő még szeretett volna játszani... Még sohasem volt hajasbabája... Azon a karácsonyon teljesült az álma. Szőke, pislogós szemű baba volt, fehér zsbós blúzban, rakott zöld szoknyával, a lábán fehér pántos cipő. Kinga Angelikának keresztelte el. Sírni is tudott, ahogy ma is időnként felsír, amikor valaki a szekrény aljában elteszi az útból... Maga sem értette, miért van az, hogy gyermekkorából csak a fehér karácsonyokra emlékszik. Az állomáson áthaladó vonatok tetejét vastag hősüveg takarta, a vágányok között a váltókezelők és a málházó szórták a havat. Karácsony reggel édesanyja ünneplőbe öltöztette, és a havas úton elindultak a templomba. A kis falusi katolikus templomban az orgona előtt volt a helyük. Kingának az az ének tetszett a legjobban, amely a „betlehemi hercegecskéről” szölt.

Huszonnegyedikén reggel Niki jött át segíteni. Kinga pár hete nem tudott már egyedül felállni az ágyról. Rettenetesen kimerült volt, pedig tudta, hogy nem fáradhat el. Még nem. Az unokahúga biztos mozdulattal fogta meg hónaljban, és emelte fel. Még mindig meglepődött, hogyan tudja ilyen ügyesen segíteni őt, mire Niki csak annyit szokott válaszolni: – Megfigyeltem, a Mama hogy csinálja...

Sírni is tudott, ahogy ma is időnként felsír, amikor valaki a szekrény aljában elteszi az útból...

Hétköznap, mikor Niki dolgozott, személyi segítőt kellett kérnie, mióta elesett. Édesanyja nem tudott az esésről, bár megérezte, hogy nincs minden rendben. A konyhából jött a szobája felé, de már a fürdőszoba ajtóban érezte, hogy baj lesz. Mázsás teherként vonszolta testét. Lábaik próbálta előre emelni, de csak oldalra fordulva tudott lépegetni. Kezével ránehezedett a keretre. Hajolt, de az egyensúlyát alig tudta megtartani. Minden apró lépés után megállt. Zihált. Igyekezett annyit levegőt magába szívni, amennyit lehet, hogy izmai képesek legyenek az ágyig elvinni. Karjai remegtek a gyengeségtől. Testét veríték öntötte el. Az ágy elé érve még meg kell fordulnia... Csak hátrafelé tud leülni..., rázuhanni... Még egy hajlás, aztán lépés... Talán sikerül!... Istenem, add, hogy eljussak odáig! A bal lába nem mozdult. Újra ránehezedett a keretre. A félelemtől a szíve minden eddiginél erősebben vert... Ha félcentit eltéveszti a markolást, egyensúlyát veszve össze fog csuklani... az a zuhanás, amit nem lát előre, az a jobb... akkor már csak a földön fekvé kell kitalálni, hogyan tovább?... de most koncentrálnia kell!... A nyakában hiába lóg a mobiltelefon. A járókeretet nem tudja elengedni... érezte: már nem tud hajolni... nem tud állni... Úristen!... és ilyenkor már csak a zuhanás... és a feszült várakozás... túlélte-e?...

A személyi segítőkét nehezen szokta meg, egész addigi életében csak édesanyjától, és az utóbbi időben unokahúgától és nővérétől, Valitól fogadott el segítséget. Most úgy érezte, egy munkadarabbá vált. Egyik reggel a fürdőszobában fésülködött, amikor új gondozónő érkezett. „Betanulni”. A régi személyi segítőtől a szobában beszélgettek, Kinga hallotta, amint a kövér, sötétvörös hajú új gondozónő megkérdezi:

– És mikorra várható a teljes leépülése?...

Kinga nézte a tükörben halottsápadt arcát, és a levegőt visszafojtva várta, hogy ott, abban a pillanatban meghaljon. Hogy legyen vége ennek az egésznek... Aztán arcába lassan visszatért a vér, és tudta, hogy most, életének ebben a szakaszában ez csak egy újabb próbatétel... Aztán az új gondozónőt is megkedvelte, hiszen csak próbált „szakszerű” lenni.

Niki karácsony reggel segített neki lezuhanyozni, majd azzal váltak el, hogy ebéd után jönnek, és együtt mennek be a kórházba. Amikor egyedül maradt, már nyúlt is a telefon után.

– Jól vagy, Anya? – kérdezte.

– Jól Kislányom. Mikor jöttök? – Kinga hallotta, hogy anyja milyen nehezen lélegzik.

– Ebéd után jönnek a Valiék, utána indulunk. Nem tudom pontosan, mikor érünk oda, de ne idegeskedj, jó?

Tudta, hogy édesanyja egészen addig, amíg nem érkeznek meg, le nem veszi szemét az intenzív osztály falán függő órától. Az idő Kingának is nehezen telt. Délben evett pár falatot, amit előző nap hozatott a kifőzdéből, aztán lefeküdt, és ő is várt. Gondolatai anyjánál jártak. Vajon tudott-e ebédelni? Nincs-e rosszul? Nem akarta, hogy a szomorúság elhatalmasodjon rajta. Erősnek kell lennie. Édesanyja él! Várja! Az ajándékokat korábban becsomagolták. Csupa filléres apróság. Tönkrement anyja óraszíja, vetetett neki egy újat, meg egy pulóvert. Hogy tudjon mit felvenni, ha hazajöhet a kórházból. Két óra felé már kezdett idegeskedni, jöhetnének már! Tudta, édesanyja nagyon aggódik. Háromnegyed három volt, amikor nővére a családjával megérkezett, gyorsan átadták egymásnak a karácsonyi ajándékokat. Niki felöltöztette Kingát, és beleültette a tolókosiba. A lábát az ölébe vette, a fekete magas szárú cipőt csak így tudta ráadni, annyira dagadt volt nagynénje lábfeje. Dénes vitte le a lépcsőn. Amikor leértek, kinyitotta az autó ajtaját, rögzítette a tolókosit, és ölbe vette Kingát, úgy emelte be az első ülésre. Kinga érezte, ahogy friss levegőhöz nem szokott arcába belecsap a metsző jeges szél.

– Azt hittem, már nem is jöttök... – mondta anyja, amikor meglátta őket.

Az intenzíven más beteg nem volt, így az ápolónők megengedték, hogy ketten-ketten egy időben tartózkodjanak benn nála. Az egyik mindig Kinga volt. Megfogta édesanyja tűszúrásoktól elkékült sovány kezét, melyben most is ott volt a kanül. Szerencsére hamar megnyugodott. Örült a pulóvernek, az óraszíjnak és a fényképeknek, amit az otthoni karácsonyfáról készítettek. Neki egy kis műfenyőt vittek, amit odatettek az éjjeliszekrényére. Nehezen vette a levegőt, az orrán keresztül műanyag csövön jött az oxigén, karjába folyt az infúzió. Niki megfésülte ezüstszürke haját. Édesanyján látszott, hogy végtelenül fáradt, hátra hajtotta a fejét az ágy megemelt fejtámlájára.

– A Papa ágya... – mondta Kingának.

– Nem baj, Anya – válaszolt. Ezen az ágyon halt meg az édesapja, és a két és fél év alatt édesanyja mindig megjegyezte, ha ide került. Az idők során megpróbálták nem rossz előjelnek tekinteni... De valójában ez egyiküknek sem sikerült. Kinga mindig maga előtt látta apját, ahogy erről az ágyról integet neki.

– Mama, ezt a húsleveset én főztem, próbálj meg enni belőle, ettől lesz erőd! – kérlelte Niki a nagyanyját, aki néhány kanállal evett a levesből, aztán elmesélte, hogy volt nála Kinga főnöke, a kórház főigazgatója, beszámolt arról, melyik ápolónővel mi történt, és még kik látogatták meg azon a héten, megmutatta, milyen mécsesstartót kapott karácsonyra a főnővértől. Kinga nővére beakasztotta a szekrénybe anyja drapp télikabátját, betette mellé barna kalapját, hogy legyen miben hazajönnie, összeszedte a szennyest, aztán szölt, hogy lassan indulni kell, mert ő dolgozik este.

– Majd hívlak, ha hazaértünk – mondta Kinga az édesanyjának, aki odahajolt hozzá, hogy megölelhessék egymást.

Vali a tolókosit úgy tolt ki az intenzívről, hogy Kinga nem láthatta közben az édesanyját, csak, amikor elfordultak, hogy levegyék a zöld köpenyt, pillanthatott oda. Édesanyja és Niki kedvesen búcsúzkodtak egymástól, látszott, hogy a nagymama még utasításokkal látja el az unokáját.

Kinga szerette volna, ha odanéz, de hiába várta... az anyja nem tekintett rá.

TATJANA TOLSZTAJA

Apámról

Egyszer csak elkezdett nyúlszőr sapkát viselni, fekete-drapp, spriccelt tweedkabáttal, melynek felső gombja fölött piros kockás, szőrös, kirojtosodott sál kukucskált kifelé. Néha ugyanezt sál nélkül. Akkor viszont kék csíkos selyeming volt alatta, még a háború előtti időkből. Akkoriban, a háború előtt nagyon mókás szabása volt az ingeknek. Hátul, a lapockánál ráhajtás bővítette, hogy legyen hely a karok kényelmes mozgatására. Az ing hátul dagadozott, mint vitorla, senkit sem érdekelt a karcsúság.

Nemrég megtaláltam ezt az ingét, amikor régi bőröndöket néztem át, olyanokat, amelyek önmagukban is súlyosak, és minden sarkukon bőr rátétek vannak. Remek dolgokat találtam ezekben a bőröndökben: csodás tweednadrágokat, nyilvánvalóan külföldi mind, széles hajtókaival. Az alapszín szürke, de a tweed olyan szerzet, ha közelről nézed, ha egészen odaviszed a szemed elé, akkor látod nemcsak a szürke, de a zöld szálakat is benne, aztán piros csöppeket, sőt, valami homokszínű is felragyog, szinte csikorog, mint fog alatt a homok, meg aztán valami ahhoz hasonló, mint a Temze olajos vízének színe a rajta táncoló törékeny lámpafénnyel, sőt, a víz csobbanása is jelen van, meg a nedves levegő meg a selymes penész a fagerendákon.

Harapós gyapjából pantallókat, rajtuk még a naftalin gömböcskéinek átható illata. Ma már a moly nem törődik az ilyen hiábavalóságokkal, egyszerűen megenné a nadrágot, még a naftalinba is beleharapna. Elszemtelenedett a moly, makacs lett, kitartó, még a szeme is kegyetlenül figyel. De akkoriban, amikor ezek a nadrágok a bőröndökbe és a bőröndök az alag-

sorba rejtőztek el, másféle volt még a moly is: sápatag, régi vágású, tisztességére adó, és azt is feltételezem, az utódok egészségét is tekintetbe vette a táplálkozásnál. „*Oda ne menjetek, ott naftalin van, gyertek, keressünk másik bőröndöt!*”

Szóval pantallók, aztán meg alsónadrágok, haláliak. Szalagocskákkal, hogy össze tudja húzni az ember, de még ezen kívül három gombbal elöl, becsületszavamra. Gyöngyházból való gombocskák, csillámlanak, de persze töredezetek is. Gyermek zakó, rosszul varrott, valami hajtás a hátán, szintén tweed, de egyszerűbb, igénytelenebb anyagú. Valakinek a piros gyapjú, nyolc részből szabott szoknyája. És ingek, csíkosak, az egyik kék-fehér, a másik kávészínű-fehér.

...nekem a kék a kedvesebb ma is,
az égszínkék, talán épp azért,
mert abban járt apa hozzám sokat.

Én a kékbe szerettem bele, bár a kávészínű sem volt semmiel se rosszabb. De nekem a kék a kedvesebb ma is, az égszínkék, talán épp azért, mert abban járt apa hozzám sokat. Pontosán nem tudnám mégsem leírni, mert a zakót sohasem vette le. A drapp kabátot viselte mindig halála előtt és a nyúlszőr usankát.

Talán harmincöt éves. Az álom homályában nem tudod pontosan meghatározni egy ember korát, de ez a háború utáni soványság és lerongyolódott külső, ez a hanyag könynyedség, ahogy ő nevezné, a kerek szemüveglencsék – az első, amire fölfigyeltem a fölém hajló, kíváncsian figyelő arcon, amikor hazahoztak a szülőotthonból, s amit megszerettem már akkor, örökre –, talán ebből tudhatom, hogy körülbelül harmincöt éves. Fiatalabb a gyerekeimnél.

Ők már csak fájós derekúnak ismerték, arcának megnyúlt bőrére emlékeznek, maradék ősz hajára – Istenem, mennyire utálta ő mindezt! Nézegette magát a tükörben, miután megborotválkozott, és vizes fésűvel megfésülködött, majd dühösen legyintett a képmására: fúj, nézni is rossz. Aztán indult, királyian, hatalmasan és súlyosan, kávézni, majd meg ki az

Simek Valéria versei

Hozzájuk bújusz

Asztalodra szőlő-illatú kosarat teszel. Gyerekrajongás szemedben. Minden gyümölcsöt nekik hozol, hamvasat, mosolygóst, bársony-arcút, olyant, mint ők. Naponta hozzájuk bújusz a hétköznapi sivatagából. Vonalakat húzol, haladási irányt keresel számukra. Majd énekelsz: „*Nyár, ne menj még el, ülj le árnyas fám alatt. Száz virág ring tenyeremben, alma, szőlő kosaramban.*” Majd estéli csend, gyermekek a takaró alatt. Alszik a házad, az úton a lámpa már ködben fuldokol.

Szűkszávuán

Szűkszávuán gondolsz a jövőre. Foszló inged szárad a kötélén. Szemedben ég a sok emlék. Alszik a csönd, árnyak járnak a kerten át. Valaki távol énekel, átszól hozzád az időn.

utcára, talán az egyetemre, hogy megtartsa az előadását, máskor meg csak úgy, járni egyet abban a rettenetes nyúlszór sapkában, de – sétapálcával.

Ők már öregnek ismerték meg, azt gondolták, nagyapó, de én tudom, milyen volt fiatalnak: gyors, erőteljes hangú. Emlékszem, hogyan nevetett az ünnepi asztalnál vörösboros pohárral a kezében fiatal, jókedvű barátaitól körülveve. Emlékszem, amint odaült az ágyamhoz elalvás előtt, s mesélt nekem arról, hogyan is van berendezve a világ. Az elektronok pályájáról. A hullámokról és részecskékről. A fény sebességéről. Arról, hogy a fény sebességénél nem repülhetünk gyorsabban, mert a testnek tömege van, és ez a tömeg együtt növekszik a sebességgel a végtelenségig. A testnek nem sikerül, ami a fénynek igen.

Én tízéves voltam akkor, és azt kérdeztem: jó, de miből készült a világ? Miből csinálták? Mintha lehetne válaszolni erre. Apám beszélt a gravitációról, az energiáról, a relativitás-elméletről, a tér görbüléséről, erőkről és mezőkről, de nekem ez nem volt elég. Nem arra válaszolt, amit akartam. Miből készítették a világot?

Türelmesen sóhajtott egyet. Na, jó, ha azt mondom, rézből, akkor megnyugszol? Káposztaléből? Az se jó? Nézd csak: van egy elektromágneses mező... Hé, te alszol?

Ott van az emlékezetemben vidáman, nevetősen, de emlékszem arra, hogy volt ő dühös, igazságtalan és zord is. Félt a haláltól, és annak elkerülhetetlensége, az arról való gondolat rossz, felindult lelkiállapotot okozott nála, mintha csak a kivégzéséről lenne szó, ami már holnap bekövetkezik, nincs apelláta. Felnőtt koromban, amikor már tudtam vele beszélni erről, mondtam neki, hogy halál nincs, csak egy függöny van, s a függöny mögött egy másik világ, bonyolult és gyönyörű, aztán egy másik s megint egy másik, s abban a világban is vannak utak és folyók, vannak szárnyak, szélben susogó lombú fák, van tavasz fehér virágokkal, én jártam ott, láttam, ígérem neki, hogy van. Vitatkozott, nem hitte, de újra és újra

hallani akarta. Azt mondta, sajnós, fiam, én tudom, hogyan épül fel a világ. Nincs abban hely annak, amiről te beszélsz. Azt válaszoltam erre, amit tőle hallottam kiskoromban: ami a testnek lehetetlen, a fénynek lehetséges.

Halála előtt egy hónappal ráállt, hogy higgyen nekem. Kicsit zavarban – mert hiszen butaságokról beszélünk –, azt mondta, mivel igen valószínű, hogy ő jut el oda először, majd hírt ad nekem valahogy. Ad valami biztos jelet. Egy csak nekem érthető szót. Megüzeni, mit talált ott.

Sohasem csapott be. Soha. Ezúttal sem.

Álmomban visszajár, és fiatal. Az elnyútt drapp kabátjában, a nyúlszór sapkában jön, abban a ruhában, amelyik akkor, fiatal korában még a jövőhöz tartozott, hiszen messze voltak még a halála előtti évek. Szemmel láthatóan csöppet sem zavarja ez. Kabátja alól kukucska a piros kockás sál, de van, amikor nem viseli. Olyankor a világoskék inge van rajta, a kedvencem. Sovány, háromszögletű az arca a háborús éveknek köszönhetően, és kerek szemüveget visel. Nekem úgy tűnik, talpa sohasem érinti a padlót, mintha a levegőben lógna, de ebben nem vagyok biztos, sötét van, nem látom jól. Figyelmesen és barátságosan néz rám, jól ismerem ezt a tekintetet, föl ismerem élő emberek arcán is, meg olyanokén is, akiket csak álmomban látok. Ilyenkor felállok, és megindulok az illető felé.

Valamit mondani akar, de nem mondja; elmagyarázni, de nem magyarázza el. Úgy érzem, jól szórakozik rajtam. Lehet, hogy mégis kiderült, rézből van a világ. Vagy káposztaléből. Az egész szépen összehajtogatva és naftalinnal megszórva bele van rejtve egy bőröndbe, melynek sarkait bőr rátétek díszítik. De ez egyáltalán nem zavarja őt, a milliárdnyi gyémántfényű csillagot sem, a tér görbületét sem és a mozdulatlan időt sem, se a hullámok csobogását, se a szeretetet.

BERG ÉVA MÁRIA fordítása

Viczián Miklós

Csavargás az Alpokban

Az érettségi évében volt, kora tavasszal – 1964-et írtunk –, amikor páran, kalandvágó barátok tervezgetni kezdtük, hogy „érett fejjel” végig biciklizzük a Felvidéket Kassától Pozsonyig, fel a Dunajec szurdokáig, és közben pár napos hegymászás a Magas-Tátrában. Közben ment a hétköznapi életünk tanulással, házi munkákkal. Amikor túlvoltunk az érettségien, a felvételi vizsgákon is, útra keltünk jó öreg kontrás, váltó nélküli kerékpárjainkon, s a hágókra felfelé toltuk, lefelé száguldottunk, a kanyarokban fékeztünk. Megcsodáltuk Lőcse, Kézsmárk, Besztercebánya s a többi szép, épített örökségünket, és a hegyek-völgyek végtelen panorámáját.

Évés közben jön meg az étvágy – mondják. Nem sokkal hazatértünk után kezünkbe akadt egy könyv, Benedek István: *Csavargás az Alpokban*. A szerző egy barátjával bekerekezte az Alpokat... de ez az 1930-as években történt, amikor szabadon át lehetett járni Ausztriába. Mi viszont a '60-as években legfeljebb vágyakozhattunk oda, a vasfüggöny túloldalára, a vélt földi mennyországba.

Hogyan lehetne kijutni? Talán ha valaki meghívna? Meghívó levélre talán adnak útlevelet. A vágy erős volt, kerestünk Ausztriában élő „rokont”, aki hajlandó is meghívni. Levelezés, ügyintézés, és kezünkben volt az útlevél – a belépő. Ettől kezdve készültünk az útra. A kerékpárokat is jól felkészítettük, és edzésként nagyokat bringáztunk itthon.

Ezek az emlékek törtek felszínre ebben a borongós, szürke adventi időben. Most is készülök egy nagy útra, már nem a „földi mennyországba”, hanem az égibe. Útlevelet már kaptam, van meghívóm is – nem is akar ki, a mennyi király fia –, és szívesen készülődök, igyekszem utána olvasni, hogy mi is vár ott rám. Még nem tudom, hogy mikor is kelek útra, de addig is gyűjtök útítársakat. Elbeszélem nekik, amit már tudok arról az országról, valamint meghívómról, az uralkodóról.

Jó adventi várakozásban élni, miközben teszem, ami épp a dologom addig is, amíg indulnom kell.

„Ti is legyetek készen, mert abban az órában jön el az Emberfia, amikor nem is gondoljátok!” (Lukács evangéliuma 12,40)

A tűz igézetében

Benke László tizenhetedik kötetéről

Olvasólámpa
KÖNYVEKRŐL, ÍRÓKRŐL

G. Komoróczy Emőke írja Benke László költészetéről: „A bő harminc évnyi háttérbe szorítottság, a »versnyírógépek« lankadatlan agressziója, amely beléfojtotta a szót, talán arra is jó volt, hogy megtanuljon meggondoltabban, pontosabban fogalmazni, ne lázadó indulatai vezessék tollát. A Természet türelemre, kitartásra intette, remény-nyel töltötte el, hogy egyszer majd mégis révbé ér...” (A „türt” és „tiltott” határán, Hét Krajcár Kiadó, 2010)

Nem túlzás állítanunk, hogy ez a révbé érés megtörtént. Erről tanúskodik *A tűz igézetében* című válogatott verseskötet egésze. Ez a 17. kötete, és ezen belül a 10. verseskötet. (Ezekon kívül írt regényt és szociográfiát is.) 1974-ben jelent meg az első verseskötete, a *Piros barackfa*. Jelen válogatásában az első ciklus is ezt a címet viseli, holott a kötet nem időrendben, hanem tematikusan vezet bennünket végig a pályán. Kétségtelen, hogy mindmáig ez a legteljesebb kép a még nyitott életműben.

A címbe emelt „tűz” egyértelműen jellemző motívum és minőség Benke László lírai világában, főleg a „belső tűz” értelmében, de az is igaz, hogy nem áll távol tőle a közéletiség sem. Ugyanakkor mély érzelmek fűzik a gyermekkorhoz, annak a világához, de volt és van ereje el is búcsúzni a múlttól. Jó utat című verse erről tanúskodik, arról, hogy „*Kitakaróztál a sárból, / anyád fájdalomából...*” Lendületéről, elhivatottságáról a már idézett *Piros barackfa* befejezésében pedig így kapunk bizonyosságot: „...*Lobogj föl piros barackfám: példád nyomán / min-*

den ép ág kibontja kincseit, / és tündöklő tüzed igézetében / engedj engem járni elmúlásomig.”

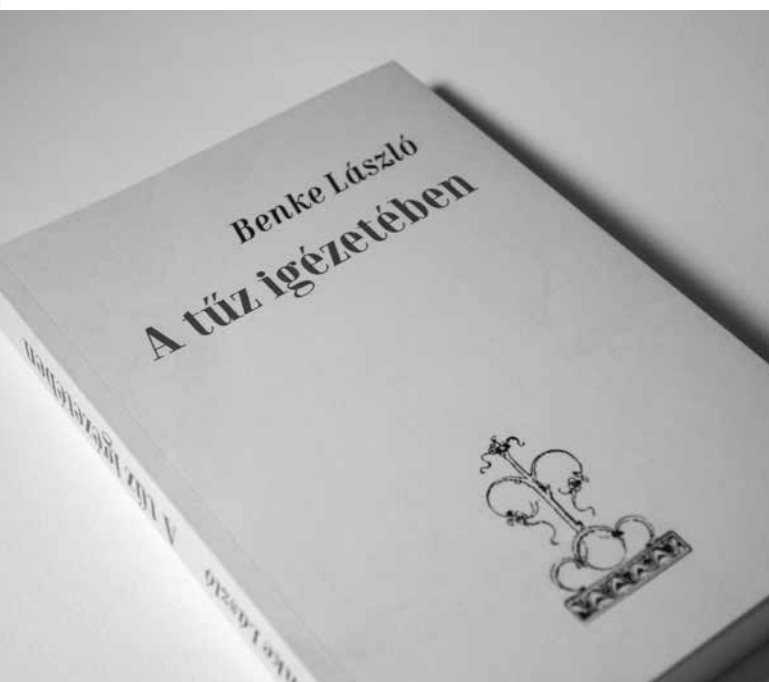
Jellemzi költői világát a drámaiság kifejeződése, többek között abban az időben, amikor nem lehetett mindent nyíltan kimondani. A költő azonban minden korban megkísérli a szólást. Így tett és így tesz Benke László is. Leleplezi a hazugságot, a szemfényvesztést. A hűség lírikusa ő, akinek innen vett című négysorosra így szól: „*Innen el nem mehetsz, / ide köt a kert sírása, / hallgatnod kell / a karóhoz kötözött virágok énekét.*” Az „*itt élned, halnod kell*” szózatot erkölcsi parancsát éli tovább igencsak szép nyelvi eszközök segítségével. Elődei között tudhatjuk számon Arany Jánost is. (Életrajzi jegyzet)

A címbe emelt tűz egyértelműen jellemző motívum és minőség Benke László lírai világában...

Őrzi az ősök értékeit, és mindezt érzékletes, egyre inkább kiforrott módon teszi. Fölidézi a „panel-magányban” föltoló emlékeket, a szellemi és anyagi hagyatékok minőségét. Tükröződnek műveiben az életet kísérő feszültségek, gyászok, fájdalmak. A „*ránk szakadó országos akasztófa*” döbbenete. (A kivilágított gyász) Egy nem sokára letűnő világot ábrázol így 1981-ben elégikus hangon, nagy elődjére, Vörösmartyra emlékeztető módon. A föloldás is elmarad az *Ott* című hatsorosban: „*Ott van a jövőnk, ott van, / meggyilkolt álmainkban, / a ránk roppantott éjben, / kiontott magyar vérben, / temethetetlen múltban, / élve él ott a sírban.*”

Épít a huszadik századi magyar lírai hagyományra is, hiszen a „fájdalom” kulcsszóként akár Tóth Árpádot is eszünkbe juttathatja, de versépítkezése pl. a *Romokban* pedig József Attila eljárásaira emlékeztet. És az is természetes, hogy megénekli a szabadság hiányát. Ugyanakkor találunk példát arra is, hogy az ember esendősége mellett az imának milyen fontos szerepe van. Arról is szólhatnánk, hogy egy lírai alkotás gyakran egyenértékű lehet egy imádsággal. Persze az is meg-esik, hogy az elkeseredett ember felesel a teremtéssel. Ám azt is tudjuk, amit Illyésnél olvashatunk a kínok kimondásával kapcsolatban...

Helyzetképe egyfajta ars poeticának vagy még inkább életprogramnak is mondható: „*Boruljanak rám magányos esték. / Alul maradtam, bár felül lehetnék. / De nem tudtam én a magyar sárban / agyonverni és megtaposni társam.*” És elköszön a letűnt világtól, bár illúziói nincsenek a jövőt illetően sem. Teszi ezt formailag gazdag lírájával, amelyben van úgy, hogy teret en-

ged akár az avantgárd hatásainak is. Az 1998-as *Este az örök folyó felett* című hosszúverse az egyik legnagyobb vállalkozása. Gazdag jelképrendszerével, többszörös jelentéseivel, összegzés-igényével kétségtelenül az életmű kivételes darabja. Megjeleníti a küzdelmes sorsot, a megszenvedett élet mozzanatait, a történelmi érzékenységet, a forradalom leverésének következményeit, a somogyi tájélményt, a gyerekkort, a szegénységet. Szépséges befejezése: „...Az élet vizéért jöttem, / s halálíg szomjazom?” S a kérdés a kedveséhez szól. Hiszen a szerelem lehet az egyetlen kiút a szenvedésből.

Számol persze az idő fogyásával, azonban ennek ellenére valóban a szerelemről szól számos emlékezetes verse. A vágyott és megélt boldogságról. Hívogatója modernkori „énekek éneke”. Oly sok válság és megpróbáltatás, emberi gyarlóság után. Csak a szerelem lehet az ember végső menedéke – sugallja verseivel. Bármilyen környezetben és bármelyik életkorban élünk. A fenti költeményében valóban megjeleníti a test, a lélek és a

szellem harmóniáját. A boldogságkeresés örök mozzanatait, a kezdetektől a beteljesedésig, azután, hogy a *Lélekrontók* mocs-kában is kellett küzdenie. Hiszen „...maradj te olyan tiszta még, / amilyenek képzeletben láttalak...” és „...szerelmeddel sugározz át...” A tisztaságvágy itt a legdöntőbb, az határoz meg mindent.

Itt is érvényesíti azt, hogy a megélt élet válságai micsoda belső küzdelemmel (tűzzel) jártak együtt, megéneklí többször a bűn és a bűnhődés stációit, miközben profán és szakrális elemek teszik mind teljesebbé az összképet. Ahogy G. Komoróczy Emőke írja ajánlásában: „...Benső tüze ma is lángol: az Élet szerelme, a mások gondjainak felvállalása, egyfajta altruista áldozatkészség hevíti. Ez adja költészetének különös varázsát és izzó teljességét.” És Benke László költői-írói útja nyitott még.

BAKONYI ISTVÁN

Benke László: *A tűz igézetében, Hét Krajcár Kiadó, 2017*

Ablak az égre

Olvasólámpa

KÖNYVEKRŐL, ÍRÓKRŐL

A könyv címe fénylő távlatokat nyit: ablakot az égre. Felhőkre és viharokra. A magyar történelem évszázadaira. Kiindulópontja a kezdet szakrális ideje. Emese titka, álma, a törzsszövetség homályba vesző jelenetei. A drámai távolságot, amely a magyarságot önmagától is elválasztja, a szellem erejével kell legyőzni. Közelebb hozni, nemcsak értelmünkhöz, hanem szívünkhöz a múltat, amelynek tanulságait egyik nemzedék adja át a másiknak. A titok neve: *magyar misztérium*. A könyv írója, akár a kódexíró szerzetesek, ezt a misztériumot kutatja, s ha egyetlen szóval nem is tudja megnevezni, mert ez lehetetlen, de mozzanataiban mégis felmutatja, mint az elvesztett Ideát, mint sorsot, történelmi küldetést, mert ahogy az egyes ember sorsfeladattal születik a világra, úgy a népeknek is van elrendelt küldetése, feladata, amely része a világtörténelem beláthatatlan küzdelmeinek. A magyar mítoszok esszéiben ezt az eszmei alapállást figyelhetjük meg. Sajátos szemszögből, amely egyszerre érti a Kelet lelkét, amelyről Mereskovszkij elmélkedett (*Kelet titkai*), és érti a nagy egyházszakadás drámáját, amely valósággal visszaverődik a magyar történelemben is. Vagyis nem véletlen, hanem sorsfeladat, hogy Kelet és Nyugat közé szorítottságunkat megértsük. A könyv írásai ezt az önvizsgálatot szolgálják. A fő kérdés: „hol és mikor tévesztettünk utat?” Mózes atya ezt a kérdéskört vizsgálva a történelmi hibák, tévedések, bűnök szakadékait és csatatereit járja be. Habár semmit sem lehet elmozdítani a megtörtént múltban, de mégis a tanulságok levonása „a démonikus anarchia szakrális archiává” alakítása lelki síkon még lehetséges, vagyis az „európai kultúra és az etikus együttműködés békés lehetőségei szellemi szinten ma még nyitva állnak...” Történelmi határponton állunk. Amire szükségünk van, „az egybetartozás műveléséhez szükséges türelem... Az értékrend nélküli rendszerek meghaladása.” Ez a kötetzáró, *Európa választótón* című rövid összegzésből

kiragadott néhány gondolat jelzi, hogy a szerző nem egyszerűen diagnosztizál, mikor a magyar történelem úttévesztéseit vizsgálja, hanem programot ad a társadalom erkölcsi, vallási megújulásához, amit „öntevékeny spirituális iskolák, közösségek” munkája segíthetne. Vannak ilyen közösségek. „Jézus tanítása – Mózes atya szavaival – épp olyan alternatíva ma is, amely nem igényel tökéletlen, elavuló, javításra szoruló intézményeket, csak a szent, isteni rend képviselőit.”

A könyv egymást magyarázó írásai ennek szellemében, vagyis a magyar szenvedéstörténetet vizsgálva az önismeret, az önkritika, az önérzet Trianon utáni leckéit tárják elénk. A mű három nagy egysége (*Időtlen idők, Kérdések és válaszok, Távlatok*) a magyar sorskérdést vizsgálva a történelemhamisítás és elhallgatás, (a kettő majdnem ugyanaz) szándékát egyszerre érzékeli. A „megrendelt”, meghamisított, kiforgatott, hatalmi érdekeket szolgáló történelmet az igazság szellemében kell helyreállítani. A szerző felvillantja ennek a történelmi szemléletet kisiklító manipulációnak néhány fontos elemét. „*Már Koppányt vérfertőzés szándékával, a leviátust követő Ajtonyt hárem tartásával vádolták István hívei, de inkább pogánynak nevezett óhitűségük zavarta őket, mert a királyi hatalom útjában álltak.*”. Lényegében, fejtegeti a szerző, „*az erkölcsi értékek manipulatív alárendelése a politikának*” vezetett el a szakrálisan helyes utakról, amely végül fokozatokon keresztül a „*keleti eredetű kereszténység középkori nyugatosításához*” vezetett, de a „*szellemi gyökerek különbözősége*” mind a mai napig érzékelhető.

Épp ebből a szempontból fontos az, ahogy a történelem viharai helyezve látjuk a pálosok működését, akik a „*hibátlan kezdetekre irányuló szellemi visszatérés*” lehetőségét kínálták. Ez a törekvés, ahogy a szerző rámutat, „*ma is él eredeti minőségében, hiszen eszméje szentségében romolhatatlan...*”

A *Kérdések és válaszok* című második fejezet írásai, különös tekintettel Európa mindennél mélyebb válságára, már a megoldás alternatíváit keresik. Lehetséges-e a megértés erkölcsi minimuma, mint a tisztességes vita feltétele? Mikor a felek csak és kizárólag a vádak magmaforró érzelmeinek artikulátlan kifejezésével próbálkoznak, az szükségképp tévút. Az értelem kikapcsolása már háborús pszichózis. A lelki ember mégsem mondhat le az égi hitben sarjadó reményről, hogy a keresztény hagyomány, mert nem emberi mű, képes önmaga megújítására.

Esetleg a keleti nyitás segítségével? Ki tudja? A *Kérdések* egyre újabb kérdéseket vetnek fel. Ezzel kapcsolatban ismételen előjön az önismeret hiánya. A tragédiákat szülő tájékozatlanság: „*Sokan ma sem fogják fel, hogy lényegében a mintát adó Nyugat az Árpádok óta minden adandó alkalommal becsapott, elárult, cserbenhagyott minket, sőt fokozta katasztrófánkat.*” Aligha lehet vitatkozni ezzel a történelmi tapasztalatokon nyugvó megállapítással, amelynek máig sem vontuk le tanulságait, holott lelki megmaradásunk gyökereit érinti. A könyv épp ezen a ponton fontos tanulságokat fogalmaz meg, mikor a „*szakrális perspektívára*” hívja fel a figyelmet. E nélkül, vagyis önmagunk igazi megtalálása nélkül aligha van reményünk civilizációnk megmentésére, átmentésére.

...a mintát adó Nyugat az Árpádok óta minden adandó alkalommal becsapott, elárult, cserbenhagyott minket...

A *Távlatok* című harmadik fejezet tanulmányai az előzményekhez kapcsolódva Hamvas Béla, Németh László nyomán a magyarság kollektív tudatát vizsgálja. E vizsgálódás a történelmünk mélyén munkáló lelkeségben a széthúzás tragikumát látva az egységben lévő közösségi érzés megteremtését sürgeti. Így: „*Száz éve veszítettük el történelmi hazánkat, amely tele volt természeti csodákkal, a föld minden kincsével, de nem veszítettük el a szellem még bejáratlan útjait.*”

A *Magyar misztérium* ezeknek az utaknak a felfedezésére ösztönöz.

BAÁN TIBOR

P. Gábor Mózes: *Magyar misztérium; Kairosz Kiadó, 2019*

Jelszó: Pozsony

Nyáron az ember fia-lánya, még a hivatásos tollforgató is, szereti olykor a könnyedebb olvasmányokat. Most azonban e sorok írója, s vélhetőleg és remélhetőleg sokan, valósággal lubickolhatnak két, egyaránt Pozsony szépséges városához, az az Bécs „szomszédvárához” kötődő, komolyságában is üde és felüdítő könyv mondataiban.

Az első, szövegében és képi világában egyaránt felejthetetlen kötet – köszönhető ez Katarína Kerekesová, Boris Šima, Ivana Šebestová egyaránt varázslatos illusztrációinak – először Pozsonyban mint a gyermekkönyvkiadás egyik fővárosában jelent meg, s igaz meséje nem mindennapi. Egy vak kislány, Mimi és az egészséges látású Liza barátságáról szól. De aggodalomra semmi ok, nem didaktikus esélyegyenlősdi könyvecske ez a kora tizenéveseknek, hanem sokkal-sokkal több annál. Hiszen a kislányok közötti, egyhangú és közhelyes szereposztás egyáltalán nem az, hogy Mimi a „fogyatékos”, a szánalomra méltó, és Liza az „ép”, aki sajnálja. Számtalan közös kalandjuk során – mint a megrögzött szürkeség-rajongó házmesternő színekhez szelídítése vagy éppen a torkával bajlódó operadiva, Melánia meggyógyítása, vagy a találkozás az akvárium lakóit dédelgető Halász nénival – sokszor ő az,

aki talpraesettebbnek, a gondok megoldásában gyorsabbnak bizonyul, mint látó társa. Történetüket olvasva sokaknak bizonyára Exupéry *A kis hercege* is az eszébe fog jutni, nekem azonban egy régi-régi prédikátor, Keresztúri Bíró Pál, II. Rákóczi György erdélyi fejedelem és Zsigmond öccse, továbbá Bethlen Miklós apaszívű nevelője, aki egyik prédikációjában voltaképpen ugyanezt a szemléletet képviseli, amikor megkülönbözteti a testi és a lelki látást! Az egykori lelkipásztori gondolat a mai gyerekregényben így kel életre, természetesen nem parafrázisként, hanem véletlen, de annál szívet melengetőbb egybeesésként: „*Álljunk csak meg egy pillanatra! – ismételte nyomatókosan Mimi. – A láthatatlan halat nem a szemünkkel, hanem az érzéinkkel találjuk meg. A víz másképpen hullámozik körülötte vagy körülöttünk...*” Nos, éppen erre a szép gondolatra utal a könyv ezidáig még nem idézett alcíme: „*Az egyikük szeme nyitva van, a másiké csukva. Együtt látnak igazán.*” Örök érvényű igazság ez nemcsak erre a látó és vak kislányra, hanem voltaképpen minden emberi kapcsolatra, legyen az barátság, szeretet, szerelem, kollegialitás. A dolgokat az teszi igazán láthatóvá, megszerethetővé és elfogadhatóvá, ha nem magányosan, hanem valakivel együtt eredünk a nyomukba. Ez egyben azt is

jelenti, hogy ez a többszerzős kis remekmű legalább annyira a szülők könyve lehet, mint a gyerekeké. Annál is inkább, mert Mimi és Liza, továbbá Mimi magányos apja és Liza elvált anyja a könyv végére harmonikus patchwork családdá alakul át. Az pedig külön ráadás, hogy a Mimi és Lizát Pozsony egyik legérzékenyebb költő műfordítója, az irodalomtörténésznek is kiváló Polgár Anikó fordította, aki két gyermek édesanyja.

A második, ugyancsak az egykori koronázó városhoz, Bél Mátyás és Kempelen Farkas városához kötődő könyv a máris méltán közkedvelt *Scolar Live* sorozat legutóbbi darabja, amelynek ez az ötödik kötete. A sorozat minden elismerést megérdemlő gazdája: Illés Andrea és Babiczky Tibor. Szerzője a Székesfehérvárott (azaz: ugyancsak egy koronázóvárosban) élő, sokoldalú Czinki Ferenc, aki hol fotós, hol publicista, hol a magyar glóbusz egyik legérzékenyebb utazó-ja, szabadon Kazinczy Sterne-fordításának címe után. De olyan érzékeny, érzelmes utazó ám ő, aki egy szempillantás alatt a megelevenített helyszínek kellős közepébe tudja varázsolni, s így útitársaivá is avatja olvasóit. Nézzük a metrója-nincs és sok szempontból a se itt, se ott, se kelet se nyugat érzetét keltő Pozsony Czinki-féle nyitányát: „Pozsonyban nincs metró. Azt viszont nem mondhatnánk, hogy hűlt helye sincs. Lemegyek. Délután vihar volt, még mindig folyik lefelé a víz a lépcsőkön. Ha lenne metró, ez lenne a központi állomás. Indulnának a járatok minden irányba. Most viszont csak egy bonyolult aluljáró. Úgy hallom, a helyi egyetemisták megünnepelték a soha meg nem épült metró születésnapját. A nemlétezés évfordulóját. Egy hónapja vagyok a városban, ez még éppen annak a határa, hogy turista vagyok-e. Az vagyok, csak már nem egészen. Még beleszaladok a drága kávéba, de már ismerem a magyar hentest. Már van kedvenc trolijáratom. Jártam a baseballsapkákkal teli büfé megállójában a vasút túloldalán... Ma találkozom van A hársfához címzett kocsmában. Van ott egy történetem. Alighanem gyilkosság lesz. Valaki megölte a jóságot egy betongödörben a pozsonyligetfalui lakótelep szélén ezerkilencszáznyolcvanhárom májusában...” Erre a nevezetes lakótelepre jómagam is emlékszem, bár én 1986 és 1987 nyarán nem itt, hanem a Szlovák Tudományos Akadémia Royova utcai vendégházában, a pozsonyi Rózsadomb egyik, nagyon szerény kis villájában rovogattam papírra későbbi szomszédoló naplóm. Most, olvasás közben felrajanak két pozsonyi nyarunk s pár rövid ottani látogatás emlékei: a boldogult Madách Kiadó, Wlachovsky Karcsi irodalmár-műfor-

dító, Katarina Králová-Ordodyová műfordító és édesanyja, Ordódy Katalin író barátsága, a Mihály-kapu költői szépsége, egy régi kávéház hangulata, a Mirbach palotában látott Esterházy ősök, s a palota melletti hangulatos vendéglő nekik olcsó tátrai pisztrángot és más „posonicum”-okat falatozó osztrákokjai. Őket végképp nem találomra említtem, hiszen Czinki Ferenc kisregényének egyik abszolút csúcspontja a következő részlet, amely – és most bizony Goethe költő úr ugrik elő agyunk egyik rekeszéből – valóságos nyugat-keleti díván, azaz: West-östlicher Divan. Ez a részlet ugyanis rendkívüli plaszticitással ábrázolja a Bécs és Pozsony „testvérvárosait” mindmáig jellemző kettősséget, s egyben választ ad a települések közötti szerelmetes gyűlölségre is: „Átmegyek Bécsbe, hogy európai legyek. Átmegyek Európának lenni, kétezertizennegyben. A vonatjegy olcsó, megéri... Megállok a végtelen európai belvárosban, fölé magasodnak a három- négy emeletes házak. Itt valahogy minden magasabb, mint Pozsonyban. Minden sűrűbb. Záródnak a csúcsos tetők az égbolt alatt. megállapítom, hogy az európaiak színes nadrágokban, színes ingekben járnak, és sok a színes szemüvegkeret. És minden kétszer annyiba kerül, talán a színek miatt. A sör, a bor, a csípős csirkeszárny, a létezés. Tiszta sor. Hömpölyög a bécsi tömeg az aranyputtók alatt.”

Aranyputtók ide vagy oda, ne várjon itt azért senki monarchiás-operettes édességet, hiszen a pozsonyi metró félkész járataiban ott tanyázik az Ördög (történetesen az író egyik ottani törzskocsmájának névadója), a város két fiatalja tervezi el a már említett jósággyilkosságát, a célvonal előtt közvetlenül köddé válik egy egész löversenyfutam, tótágast álló kajakosok eveznek a Dunán... egyszerűen az egész élet olyan bolond, de soha meg nem unható, amilyen csak Kelet-Európában lehet. Ezzel aztán szépen megelégszünk, épp úgy, mint szerzőnk, aki nem nyúl utána a fényesen kísértő bécsi kulcsosomónak, s nem ered nyomába a szép bécsi lánynak.

A vibrálóan sokszínű kisregény borítója, rajta az emblemátikus erejű, vörös tintától vérző papírhatyúval, Papp Rita művész munkája.

PETRŐCZI ÉVA

Katarína Kerekesová, Katarína Moláková, Alexandra Salmela:
Mimi is Liza, ford. Polgár Anikó, Budapest, Scolar Kiadó, 2016

Czinki Ferenc: *A pozsonyi metró, Budapest, Scolar Kiadó, 2017*

Szűk Balázs

Belőled ásom ki...

Egy feszülés a szó,
Mely hús fádra szegez,
Szemedből hulló hó
Szép angyalként fedez.
Belőled ásom ki
Fehér fénnel magam,
Kristályod lesz az, aki
Feketében rohan.

Néha megérkezünk

Fények bújnak
tigrises házak születő melegéhez,
zsolozsmázik a reggeli csend,
s néha eljutnak
botló szavaink
harangok ünnepes sátorához

VOTIN JÓZSEF

Meglepetés Biharban

„*HISZEK EGY ISTENBEN, HISZEK EGY HAZÁBAN, hiszek egy isteni örök igazságban – hiszek Magyarország feltámadásában*” – hallottam megdöbbenve a bezárt ajtón keresztül.

Zimankós, hideg tél volt 1975 vagy '76 februárjában, amikor a közel tíz órás utazás után megálltam végre a hajdúbihari kisközség parókiájának tornácán. Az ámbitus végén volt az ajtó, rajta kitépelt irkalapon a felirat: „BIBLIA ÓRA”. Várom kellett a lelkészre. Szórakozottan néztem a pilinkéző havazást, a távolban mintha egy falu derengene. Az most már Romániában van – gondoltam.

Nem idegenként jártam a dél-alföldi falvak korábban teljesen szokatlan világában. Eleinte nekem, dunántúli, dimbesdombos zalai rokonságtól kapott faluképeimtől, és a nyíltszíví, barátságos ottani falusiakhoz képest sokkalóan idegenek voltak az embermagasságú deszkapalánk kerítések, a bezárkózott portákon élő zárkózott, bizalmatlan, ránézésre mogorva alföldi emberek. Ám akkor már, az 1971-es nagy árvíz után fél évtizeddel, ismerősen barátságos volt a „másik Magyarország” sok tája is. Munkám következtében – mivel műemléki felügyelője voltam Szabolcs, Szatmár, Bereg, Hajdú, Bihar és Békés megyéknek – évente majd 200 napot kalandoztam arrafelé. Eleinte vasúton, busszal, autóstoppal vagy a mezőről hazatérő alkalmi lovas kocsin – és persze mindezt kiegészítve, jó sokat gyalogosan. (Tegnap olvastam, hogy megszüntették a panyolai kompot, amelynek drótkötélét harmadmagammal én is húztam egy esős őszi estén, az első hivatalos utamon, hogy átjuthassunk a túlsó partra.)

„*..fogalmazgattam magamban az elismerő és köszönő mondatokat a világ végén váratlanul hallott hazafias imáért...*”

Minél jobban megismertem, annál jobban megszerettem ezt az országrészt is. Korábban kissé úgy tekintettem rá, mint a civilizált Pannonia lakója a Barbaricumra. Kétségtelen, hogy a mai napig érezhető a római birodalom határának, a limesnek elválasztó vonala: más a Dunántúl és nagyon más a Tiszántúl vagy a Duna-Tisza köze kultúrája. A közös gyökér az árvíz által károsított, a törököket túlélte középkori kis templomok és a Mária Terézia ideje vagy a türelmi rendlet óta emelt vagy bővített falusi templomok jelezték számomra.

Arra pedig, hogy „*egy az ország*”, arra az imént említett falucskában döbbsentem rá. Az országjárásban edzett városi ember alaptalan elbizakodottságával vagy inkább némi ön-elégültséggel érkeztem meg a mintegy három kilométeres hóban gázolás után a faluba, ahol a többnyire még nádtetős házak között nem volt nehéz megtalálni a templom mellett a cseréptetős parókiát. Szokatlan módon a nagykapu sarkig tárva volt. Vagy másfél tucat lábnyom kanyarodott be az ut-

cáról, és nyomukban én is. De nem az épületbe vezetett a kikaposított ösvény, hanem a bal oldali oldalszárny hátsó fertálya felé. A lelkészt kerestem, de nem volt kedvem a mély hóba lépni, így kerültem én is a melléképület eresze alá. Ott, szinte szurrealista szituációban az idézett és utoljára vagy harminc évvel azelőtt jóanyámtól hallott imádságot hallottam meg. Persze, hogy nem mentem sehová, kíváncsian vártam az óra közeli végét. Némi robaj után kitódult az ajtón a nagykabátos gyereksereg és nyomukban a „tiszteletes úr”. Különösebben nem képzeltem el, hogy kivel fogok találkozni, de jobb is, mert a valóság minden elképzelésemre rácáfolt. Szálfa termető, bárdal faragott markáns arcú, ősz öregúr volt, majd káftán hosszúságú fekete télikabátban, 48-as bakancsban.

A várakozás néhány percében fogalmazgattam magamban az elismerő és köszönő mondatokat a világ végén váratlanul hallott hazafias imáért, de az öregúr gyanakvó tekintete belém fojtotta az udvariaskodó elismerés szavait. *A Jézusfaragó ember*, jutott eszembe meg *az Elnémult harangok*, a *Korhadt fakeresztek* és a hasonló, a soha el nem felejtendő Trianon átka alatt pusztuló sok millió magyar sorsát, az ő életüket megörökítő, fiatalkoromban olvasott történetek futottak át egy szempillantás alatt az agyamon.

Áldás, békesség! – csak ennyire tellett tőlem. De az tiszta szívből.

Ország László fotója

SZUTRÉLY PÉTER

Szenteste, 1984

Ki volt az a bugyuta a családban, aki kitalálta, hogy vonattal utazzunk karácsonyra Rómába? Én. Kényelmes hálókocsira gondoltam, a havasok között kanyarogva, Lucreziáról, a méregkeverőről olvasgatva. A kölni állomáson vonatunkból kető állt, mindkét szerelvény azonos helyekkel, úti céllal, indulási idővel. Hatalmas tömeg, a szicíliai vendégmunkások egymás hegyén-hátán igyekeztek melegebb éghajlataik felé.

Hálókocsi helyett nyolc személyes kupé, ahol a kalauz este durván felcsapdosta az üléseket, nyolc ágyat formálva, aztán buona notte. Étkezőkocsi sehol, csak egy idegbajos büfés, akinél már csak három üveg ásványvíz kapható. Olvasás zseblámpa mellett, a havasok ködben, az ablak csupa pára. Valahogyan kezdtem beleélni magam a szép Borgia lelkivilágába.

A másfél napos utazás után felüdülés lett volna Termini nyüzgése. Az újságok hatalmas betűkkel kürtölték szét éppen: felrobbantottak egy gyorsvonatot Verniónál. Mikor is? Jó két órával azután, hogy áthaladtunk ugyanott. Azonnal irány a Lufthansa irodája, visszafelé nem vonatozunk.

...mi azt a pillanatot vártuk
feszült figyelemmel, amikor felhangzik:
...ungharese, aldót Karacsónt!

Fáradtak voltunk, alig vártuk, hogy megérkezzünk szállásunkra, egy kolostorba, ahol portugál apácák vártak bennünket. Szerény csirkeleves után végre elnyúlhattunk egy órára. A folyosó végén azonban az apácák széles jókedvvel csapkodták a konyhai edényeket, kiabáltak, viháncoltak kegyetlenül. Elfutott a méreg, kiléptem az ajtón és szigorú hangon kiáltottam oda: *Silentio, per favore!* Azonnal csend lett. Csak később tudtam meg, hogy ennél a rendnél délután van egy óra, amikor az apácák hangos nevetéssel fejezik ki az élet feletti örömeiket. *Pardon, Madre Genoveva Torres Morales!*

Városnézés busszal az esti Rómában. Colosseum, Angyalvár, Szent Péter tér. Áll már a „betlehem”, és a hatalmas fa Bajorországból. Lám, a pápa ablakában még ég a villany. Biztosan nagyon készül már.

1984-ben december 24-e, az urbi napja. Ez a város a maga háromezer évét egyszerre éli meg, és egyszerre mutogatja, meglepően szűkös területen. Nincs mentség, az egyik pillanatban még az „SPQR” előtt szalutálunk, a másikban már a Pieta előtt gyászolunk.

Egy kis ravioli erősítőnek, futás tovább Caracalla fürdőjébe, majd vissza néhány templomba a 300 közül. Pantheon, azaz La Rotunda, az első és legnagyobb kupola. Mindenszentek, november ünnepe. Bernini szörnyű kútja, mely a „világ” négy folyóját ábrázolja, egyikük a Duna. Santa Maria Maggiore, meg az augusztusi hó. Szent Pál katedrálisa csontjai felett. Szent Calixtus és a katakombák, „Szent Lépcső”, pápák sírjai, Szent Péter is itt nyugszik, de ugyanitt ölték a keresz-

tényeket az oroszlánok. Szenátus, „*Te is fiam, Brutus?*”, Cavardossi és Scarpia, Farnese palota, Piazza Navona, Trastevere. Piazza Santa Maria. Végre. Sabatini vendéglője. Pizza a piazzán.

Megjött a Jézuska! A kolostori szobába egy otthoni fenyőág kerül, és pici ajándékok, melyek elfértek a bőröndben. Apró zenedoboz és zsebtávcső, melyre másnap szükség lesz.

Kilenc órakor már a Szent Péter templom előtt állunk. Nagyon szigorúak a grappát érezhetően kedvelő rendőrök. Azonnal kiszúrák az apró bicskámot, visszaküldenek vele a buszhoz, ott kell hagynom. A bazilikában csend van, telnek a sorok, jó helyünk van középen, ott, ahol a pápa fog bevonulni.

Éjfél. Felzúg az orgona, kigyulladnak a fények, és belép II. János Pál. Körülnéz, egy bólintással üdvözli vendégeit, azután elindul az oltár felé. Egy méter sincs közöttünk. Karol Wojtyła nagyon hasonlított az édesapámra. Ahogy rám néz, szemében a nyugalom mosolya, már tudom, hogy igaza van. „*Ne féljetek!*”

Akkor – még – nem is féltünk. Akkor – még – tudtam, hogy lám, megszületett a Kisjézus. De apám, az energikus sebészember mondása is ott lengett körülöttünk: „*Fel a fejjel, és semmi optimizmus!*”. Ma már félünk. Nem éreztük még, de visszagondolva ez a jóságos tekintet már kissé fáradtan csillogott.

Másnap a térre nem vittem zsebkést, csak a kis látcsövet. Így még egyszer közelebb kerülhetett hozzám „apám”. Az utolsó istenküldötte, aki „*a mai világ összes szegényének*” küldte bátorítását. De mi azt a pillanatot vártuk feszült figyelemmel, amikor felhangzik: „...ungharese, aldót Karacsónt!” A tömegben ketten tapsoltunk.

Jó volna arról az erkélyről legalább még egyszer ezt hallani! Egy kiválasztott ember üzenetét, akivel eggyé lehet válni, mert mögötte az Úr, aki – pontosan tudjuk – ezen a karácsonyon Rómában járt. *Buon natale!*

Kárpáti Kamil

Egy karácsonyfa halála

Zuhog a túlevél a fáról,
nyakunkba ömlik, mint a zápor.
Mikor liftakna-mély az este,
lent megtöretik a fa teste.
Ablakon át zuhant odáig,
letaszítottuk, le, a sárig,
lépcsőn lopakodom utána,
vonszoljam még mélyebb sírjába.
Fénnyel színültig minden ablak,
házak nyakukba gyöngyöt raknak,
egymás fölé tíz sort, mert este
bálba mennek fölékszerezve.
Fal tövén ő bogár-sötéten
beborít szárnyával egészen,
hátamba gyökeret eresztve
át akar költözni a lelke.
--- Ha szárnya rajtam megfoghat,
szállanék vissza madaradnak,
szájra tett kézzel megijednél,
aztán mégiscsak felismernél.
Ablakot nyitnál, befogadnál.
Te is zöld szárnyam közt lagnál ---
Torpan a vonzó s a vonzólt.
Ágkarja hiába koloncolt,
tűje hiába döfött: „ébredj!”
Sötét a perc, gyásszal telt mély seb.
Kidobott fenyők közé értünk.
Egy még túlomb-fa-madár vértünk.
Földre ejtem. Nem tud hörögni.
De suhog fölöttünk a többi.
Sötét mennyükbe betaszítják!
S fölszáll! Pedig úgy hasonlít rád.
Mikor ajtónkat átallépek,
messzebb, mögöttem áll az énem,
mint aki félig vele maradt.
Rá magas erdők szaga szakad.

Ország László elektrográfija

Németh István Péter

Az útizsoltárokból

Pedig hete sincs, hogy tündökölt
talpig fehérben mind a
fa, de már az első havat is beitta
végig erre a Lesence-völgy.
Nyirkos derekuk feketén fekete,
néhány hajlong csak, színes-puha
rajtuk pár darabban még a lomb-ruha:
pár bükk az, és egy-két jegenye.
Olyan kevés a fény e buszon
most, hogy Keszthelyig magam utazom.
Kölyökkori karácsonyt Cserszeg előtt
idéznék az elzuhant fenyők, –
de gyanta-illatban a karszton kigyúl sorra
a galagonya s a vadrózsa minden bokra.

Simek Valéria

Az idő a part

Az idő a part, az, aki marad.
Becsülj meg minden órát,
napot, mert egyszer a
torkodig ér, s Te elmúlsz
belőle. A jelen kardélen
táncol, a jövő csak szavakból
áll, a múlt már beteljesült.
Fiatalon lehetsz eget verő
tehetség, az élethez szerencse
kell. Lelkednek tartalma Te vagy.
Az egyik dologban érett vagy, a
másikban gyerek. Az egyszeregyben
nincs pardon, aki téved, megbukik.
Te múlsz el, nem az idő.
Az idő a part, az marad.

Az etikus vezető

PALLAS
ATHÉNÉ
BOOKS

Morgen Witzel új könyvéről

A Pallas Athéné Könyvkiadó legújabb kötetének szerzője, Morgen Witzel rövid, színes történetekkel szemlélteti, mi az etika, és hogy mit tesznek az etikus vezetők. Az olvasó képet kap az értékteremtés folyamatairól és az etikai értékláncról, emellett *Az etikus vezető* című könyv segítséget nyújt ahhoz is, vezetőként hogyan illesszük be az etikát a döntéshozatalba.

Vannak olyan viselkedések, amelyek egyértelműen etikátlanok, mint a szexuális bántalmazás, a megfélemlítés, a csalás vagy a korrupció, míg etikus például a kedvesség, az együttérzés és az őszinteség. A kettő között azonban sok olyan, szürke terület van, ahol nem egyértelműen etikátlan, amit teszünk, de valójában nem tekinthető etikusnak sem. Ezen a közbenső területen túlságosan könnyen eljuthatunk egyfajta etikai sodródásba, amikor is bizonyos dolgokat megteszünk, vagy egyfajta viselkedést tanúsítunk anélkül, hogy valóban elgondolkodnánk a tetteink következményein. Bele kell gondolnunk, hogy melyek lesznek a következmények mindenki számára, nemcsak magunkra vagy saját szervezetünkre, hanem minden olyan személyre nézve, akit a mi döntéseink és tetteink befolyásolhatnak.

*Viszont az etika sokkal több,
mint a veszély vagy
a kockázat mérséklése.*

Az etikai magatartás normáinak megteremtése, majd az e normákhoz ragaszkodás és a normák szerinti élet kemény munka, és sok bátorságot igényel. Maga az etika nem fekete vagy fehér, helyes vagy helytelen. Néha különösen nehéz megítélni, hogy mi az etikus, helyes magatartás. Mindazonáltal az etikus viselkedés olyan dolog, amire minden igazgatót, minden menedzsert és minden vezetőt meg kellene tanítani. Ha a vezetői, hatalmi pozícióban lévő emberek nem fogják fel döntéseik és tetteik etikai következményeit, akkor az őket körülvevő embereket, szervezeteket hozzák veszélyes helyzetbe. Viszont az etika sokkal több, mint a veszély vagy a kockázat mérséklése. Az érem másik oldala, azaz a magas etikai normák meghatározása és az ezeknek a normáknak való megfelelés – nemcsak a beszéd, hanem a tett is – a pozitív értékek nagyon erős és fontos forrása lehet. A lehető legegyszerűbben és legvilágosabban megfogalmazva: ha etikusak vagyunk, az segít abban, hogy több pénzt keressünk.

Morgen Witzel könyvének célja, hogy bemutassa ennek működését. Ha az etikát helyezzük az üzleti modell középpontjába, biztosítva, hogy az üzlet és akik benne dolgoznak, eti-

kusan és felelősségteljesen viselkedjenek, az jelentős hatással lesz az érdekeltekre. Az etikusnak tartott vállalkozás mindenkinél – a munkavállalóknál, ügyfeleknél, kormányoknál és hatóságoknál, az egész társadalomnál – javítani fogja a jó hírnevét, és ez a megszilárdult hírnév elnyeri jutalmát: jobb ügyfélszolgálat, erősebb elkötelezettség az innováció iránt, boldogabb ügyfelek, magasabb profit és – végső soron – hosszú távú érték a részvényesek számára. Az etikus üzlet tehát a jó üzlet. Az etikus vezető egyben értékteremtő vezető, míg az a vezető, aki nem hoz létre erős erkölcsi kódexet, és nem tud változtatni, értékpusztító. Az etikusság nemcsak arról szól, hogy helyesen viselkedjünk a minket körülvevő emberekkel. Nemcsak az igazság elmondásáról vagy az átláthatóságról vagy az ígéretek megtartásáról van szó, bár ezek a dolgok nagyon is számítanak. Az etika sokkal több ennél. Az etika az értékteremtés középpontjában áll.

Az etikus vezetők feladata annak biztosítása, hogy maguk és szervezeteik etikus módon viselkedjenek. A vezetőnek tehát két feladata van: etikusan viselkedjen, illetve meggyőzzön másokat arról, hogy etikusan viselkedjenek. A gyakorlatban az „etikusan viselkedni” azt jelenti, hogy az etikus gondolkodást be kell építeni az üzleti döntéseinkbe és tetteinkbe, és biztosítani kell, hogy munkánk révén pozitív értéket te-

remtsünk mások számára. A „meggyőzni másokat, hogy etikusan viselkedjenek” azt jelenti, hogy a csapat erejét arra használjuk, hogy mindenki ugyanazon cél elérése, azaz pozitív érték teremtése érdekében dolgozzon.

Morgen Witzel kanadai történész, tanácsadó, több, mint húsz nagy sikerű, üzleti témájú könyv szerzője, 2002 óta számos egyetem MBA képzésében oktat üzleti etikát – többek között – a London Business Schoolon és az Exter Business Schoolon. Több mint 4000 cikke jelent meg menedzsment témában a Financial Times, a Financial World, a The Smart Manager, valamint a EFMD Global Quarterly lapokban.

Szenteste

*Az angyal énekel, tekints az égre fel:
Napvilágos lett az ég, meghasadt az ég
És a Második Személy most a földre lép.
Mézet ont az ég! Mézet ont az ég!*

Cantus Catholici, 1651

A karácsonyi időszak az ajándékozás ideje. A magyaroknál *szenteste*. Jézuska, vagy az ő nevében angyalok hozzák a gyerekeknek az ajándékokat. Erdélyben néhol azonban újévkor az aranyos csikó hozta az ajándékot. A karácsonyfát is ekkor állítják fel, mert az is Jézuska ajándéka.

Szokás a karácsonyfa alá *betlehemet* állítani. A hagyomány szerint Assissi Szent Ferenc állította fel az első betlehemet Greccióban. Elterjedésében érdemeket szerzett a Szentfölddel szoros kapcsolatban álló ferences rend, de szerepe lehetett ebben a karácsonyi misztériumjátékoknak is. Magyarországon a karácsonyi játékok legrégebbi rétegét a latin nyelvű liturgikus játékok képviselik, amelyek a XI. századtól kezdve az istentisztelet részét képezték.

A teljes betlehem több jelenetből áll: 1. szálláskeresés; 2. az angyali híradás; 3. a Szent Család az ökörrel és a számmal, ezt a főcsoportot misztériumnak is hívják; 4. a három királyok imádása; 5. bemutatás a templomban (ritka); 6. az aprószenetek meggyilkolása (ritka); 7. menekülés Egyiptomba.

Szenteste az Esthajnalcsillag feljövetele után került sor az ünnepi vacsorára. Előtte azonban a gazda az udvaron a levegőbe lőtt, hogy ezzel elkergesse a gonosz lelkeket. Eközben a gazdaasszony mindent előre kikészített az asztalra, mert a vacsorát felállítás nélkül kellett elfogyasztani. Imádkoztak, majd az első fogásként mézbe mártott fokhagymát, dióbelet ettek szintén gonoszűző céllal. A karácsonyi vacsora katolikus vidékeken böjtös volt: káposzta-, bab-, gyümölcsaszalék-leves, halételek, mákos-, túróstészta. A reformátusok étrendje az Alföldön: disznó-, marha-, tyúkhúsleves, töltött káposzta, diós-mákoskalács.

A karácsonyi vacsoraasztalra sok csemegét tettek: almát, diót, aszalt gyümölcsöt, mézet, fokhagymát, sült tököt, ostyát, borsot. A karácsonyeste fogyasztott ételeknek, csemegéknek kivétel nélkül mágikus jelentőségük volt. A bab, borsó, mák sok pénzt, bőséget biztosított, a fokhagyma védte az egészséget kígyócsípés, giliszta ellen, de a boszorkányok rontását is

Az etikus vezető című kötet, valamint a Pallas Athéné Könyvkiadó (PABooks) korábban megjelent kiadványai megvásárolhatók a PABooks könyvesboltjában, a Bölcs Várban. A kiadó gondozásában megjelenő könyvekről folyamatosan hírt adunk a www.pallasathenekiado.hu oldalon, ahol a kötetek webshopon keresztül is megvásárolhatók.

A PABooks kiemelt figyelmet fordít a közösségépítésre is. Facebook oldalán (www.facebook.com/PallasAtheneKiado) az érdeklődők további hasznos, érdekes információkat találhatnak a megjelenő könyvekről és a hozzájuk kapcsolódó eseményekről.

elhárította (úgy látszik, nem hittek Könyves Kálmán királyunknak, aki már a XII. század elején kijelentette, hogy boszorkányok nincsenek, és üldözésüket betiltotta). A méz édesé tette az életet.

Szenteste étkezési szokásai összerosódnak karácsony napjának hagyományaival. Régen szigorú böjtöt tartottak, és csak az éjféleli szentmise után fogyasztották el a karácsonyi vacsorát, amikor Jézus Urunk már megszületett, vagyis karácsony napjának első óráiban. Manapság sok helyen már szenteste, az éjféleli mise előtt fogyasztják el a karácsonyi vacsorát. Vannak helyek, ahol az éjféleli misét az esti órákban tartják, és utána ül az ünnepi asztalhoz a család. Majd karácsony napján újra fogyasztanak a „varázsserejű” ételekből.

Régi szokás, hogy a családfő annyi darabra szelt egy almát, amekkora a család volt. Az almát szenteste fogyasztották. A család minden tagja evett egy szeletet, hogy rá gondolván biztonságga hazataláljon, ha az új évben útközben eltévedne, vagy messzire kerülne a családi tűzhelytől. Ez a szép szokás azt jelképezi, hogy a karácsony az összetartozás ünnepe is.

Fényesség ragyog ma fölöttünk, mert megszületett Urunk, Jézus Krisztus. Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön békesség a jóakarató embereknek.

KERKAYNÉ MACZKY EMESE

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi
havilap – www.buvopatak.hu

Alapító, főszerkesztő: CSERNÁK ÁRPÁD

Tervezőszerkesztő: CSERNÁK BÁLINT

Főmunkatárs: FARKAS JUDIT

Olvasószerkesztő: Szabó Pap Edit

Munkatársak: Lukács János, Németh István Péter,

Ország László, Papp Árpád, Sarusi Mihály, Szutrély Péter

Nyomdai munkák: Pethő Kft, Kaposvár, Fő utca 57.

Felelős vezető: Pethő László

Sokszorosítás ideje: 2019. december, sorszáma: 12/2019

E-mail: posta@buvopatak.hu

ISSN 1588-9335

Kiadja: BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Kaposvár, Somssich P. u. 11–13. I/12.

A kiadásért felelős: Csernák Árpád

A Búvópatak Alapítvány számlaszáma:

10918001-00000012-93920004 UniCredit Bank Hungary Zrt.

IBAN szám: HU62 – BIC (SWIFT kód): BACXHUHB

 BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Hárman – Ország László alkotása

Kapható az újságárusoknál

A *Búvópatakot* 2019-ben is keressék az újságárusoknál!
A lap éves előfizetési díja 5000 Ft. Megrendelhető
az impresszumban olvasható elérhetőségeink valamelyikén.

TÁMOGATÓINK

